

Black Diamond

05

2009
ročník 61
40 Kč

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

OBSAH

- 163** — Archivace webových stránek v českém prostředí aneb Jak funguje WebArchiv
 > Lukáš Gruber, Tomáš Síbek, Libor Coufal
- 167** — Oborovou branou TECH do světa technických informací
 > Jitka Hladká, Andrea Kučerová
- 172** — JAK NA TO: Zákoník je také kniha Poskytování „veřejné“ e-mailové schránky
 > Petra Koutná
- 173** — Infogram – Portál pro podporu informační gramotnosti
 > Ludmila Tichá
- 175** — Z konference Kniha ve 21. století.
 Téma: společnost a četba > Libuše Foberová
- 178** — REPETITIO EST MATER STUDIORUM Vývoj architektury knihoven v závislosti na třech informačních explozích – 2. > Ladislav Kurka
- 183** — KNIHOVNY A WEB 2.0 Design, grafika a informační architektura > Jan Rylich
- 185** — Knihovna Vojenského historického ústavu v Praze (1919–2009) > Jana Bachová
- 188** — Metodický portál RVP > Jakub Horálek
- 189** — Vybrali jsme z jarních akcí...
- 190** — Z mediálních ohlasů Týdne čtení 2009 > Roman Giebisch
- 192** — Noc s Andersenem 2009 > Mirka Čápová, Hana Hanáčková
- 197** — Z KNIHOVEN
- 198** — SYLVA ŠIMSOVÁ ODPOVÍDÁ Z ANGLIE
- 199** — VYŠLO V KNIHOVNÁCH KNIHOVNA Z OBÁLKY
- 200** — NOVINKY Z FONDU KNIHOVNY KNIHOVNICKÉ LITERATURY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR
- ZÁKLADNÍ KAMENY NOVÉ BUDOVY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR ANEB NÁROD SOBĚ II – 28.
 > Jaroslav Císař

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
 příspěvková organizace Středočeského kraje,
 ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485 ISSN 0011-2321

Šéfredaktorka: Mgr. Lenka Šimková

Redaktorka: Olga Vašková

Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Redakce a inzerce: Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
 tel.: 224 941 159

e-mail: ctenar@svkkl.cz, redakcectenare@centrum.cz

Redakční rada:

PhDr. Jiřina Kádnerová (předsedkyně), Ing. Aleš Brožek,
 Ing. Jan Kaňka, PhDr. Šárka Kašpárková,
 PhDr. Ladislav Kurka, PhDr. Jan Meier, Ing. Jiří Mika,
 Mgr. Petra Miturová, Mgr. Alena Otrubová, Mgr. Jan Pěta,
 Paed. Vladislav Raška, PhDr. Vít Richter,
 PhDr. Vladimíra Švorcová, PhDr. Eva Žáková

Tisk: Serifa, Jinonická 80, 158 00 Praha 5

Distribuce:

Objednávky na předplatné přijímá
 redakce časopisu ČTENÁŘ: měsíčník pro knihovny
 Klementinum 190, 110 00 Praha 1, tel.: 224 941 159
 e-mail: ctenar@svkkl.cz, redakcectenare@centrum.cz,
 http://ctenar.svkkl.cz

Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a.s. – drobný prodej;

MONITOR CZ, s.r.o.; SUWECO CZ s.r.o.;

B. Welemínová – PERIODIKA.

Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní
 přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994

Podávání novinových zásilek bylo povoleno

Českou poštou, s.p. OZSeČ Ústí nad Labem,

dne 21. 1. 1998, j.zn. P-327/98

Předplatné pro Slovensko: L. K. PERMANENT spol. s r.o.,
 Hattalova č. 22, 831 03 Bratislava, tel.: +421 244 453 711
 e-mail: lkperm@lkpermanent.sk

Cena jednoho čísla 1,992 EUR, roční předplatné 22,572 EUR
 (dvojčíslu 2,656 EUR); cena jednoho čísla 40 Kč,
 roční předplatné 460 Kč (dvojčíslu 60 Kč)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR
 Knihovna 21. století

Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované
 materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 6. 5. 2009

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

FROM THE CONTENTS

- > Archiving web pages in the Czech environment, or How WebArchiv works *Lukáš Gruber, Tomáš Síbek, Libor Coufal* |163
- > TECH subject gateway into a world of technical information *Jitka Hladká, Andrea Kučerová* |167
- > HOW TO: Statutes are books too – Providing „public“ e-mail boxes on a library mail server *Petra Koutná* |172
- > Infogram – Information literacy support portal *Ludmila Tichá* |173
- > From the Books in the 21st Century conference *Libuše Foberová* |175
- > REPETITIO EST MATER STUDIORUM: The development of library architecture in the context of three information explosions 2 *Ladislav Kurka* |178
- > LIBRARIES AND THE WEB 2.0: Design, graphics and information architecture *Jan Rylich* |183
- > Military History Institute Library in Prague (1919–2009) *Jana Bachová* |185
- > FEP (Framework Educational Programmes) Methodological Portal *Jakub Horálek* |188
- > Our selection of spring events |189
- > Media responses to Reading Week 2009 *Roman Giebisch* |190
- > A night with Hans Christian Andersen 2009 *Mirka Čápová, Hana Hanáčková* |192
- > From the libraries |197
- > Regular features

AUS DEM INHALT

- > Archivierung der WEB-Seiten in der tschechischen Umwelt oder wie fungiert das WEB-Archiv *Lukáš Gruber, Tomáš Síbek, Libor Coufal* |163
- > Durch das Fachtor TECH in die Welt der technischen Informationen *Jitka Hladká, Andrea Kučerová* |167
- > WIE DARAUF: Gesetzbuch ist auch ein Buch – Leistung des „öffentlichen“ E-Mail-Etuis auf dem Postserver der Bibliothek *Petra Koutná* |172
- > Infogram – Portal für Unterstützung der Informationskenntnis *Ludmila Tichá* |173
- > Aus der Konferenz Buch im 21. Jahrhundert *Libuše Foberová* |175
- > REPETITIO EST MATER STUDIORUM: Entwicklung der Bibliothekenarchitektur in Abhängigkeit auf drei Informationsexplosionen *Ladislav Kurka* |178
- > BIBLIOTHEKEN UND WEB 2.0: Design, Graphik und Informationsarchitektur *Jan Rylich* |183
- > Bibliothek des Militärgeschichtlichen Instituts in Prag (1919–2009) *Jana Bachová* |185
- > Methodisches Portal der Rahmbildungsprogramme *Jakub Horálek* |188
- > Wir haben aus den Frühlingsaktionen herausgenommen |189
- > Aus den Medialechos der Woche des Lesens 2009 *Roman Giebisch* |190
- > Nacht mit Andersen 2009 *Mirka Čápová, Hana Hanáčková* |192
- > Aus dem Bibliotheken |197
- > Ständige Spalten

Milí čtenáři, právě v těchto dnech, kdy vychází další číslo *Čtenáře*, probíhá knižní veletrh *Svět knihy Praha 2009*. Mnozí z nás jej jistě navštíví, a to za různými účely. Jedním z nich je už ten, že se prostě pokocháme pohledem na spoustu vystavených knih. Pro někoho může být ale takové pokušení až utrpením. Všechny ty krásné a zajímavé knihy bychom totiž chtěli rovnou vlastnit. V tom nám na první pohled samozřejmě nic nebrání. Na pohled druhý to již tak jednoduché není. Naše domovy přece jen nejsou nafukovací, občas se stěhujeme, výplatu musíme utratit také za něco jiného a nakonec se může stát, že zjistíme, že knihy jen skupujeme, ale číst je všechny už opravdu nestihneme. Řešení těchto problémů nabízejí samozřejmě i knihovny. Právě jim jsem vděčná za to, že neležím zavalena (a to doslovně) hromadou knih v neustálé depresi, že je stejně nikdy nepřečtu.

Jako již mnozí přede mnou, naučila jsem se vybírat a kupovat jen ty knížky, ke kterým se budu pravděpodobně vracet, které pro mě něco znamenají a mám k nim blízký vztah. A že umění výběru je věc těžká, je poměrně známé. Přesvědčila mě o tom i anketa *Knih mého srdce*. Jak jen zvolit tu jedinou nej a nej...? Ale povedlo se. Po dlouhém a dlouhém váhání to u mě „vyhrál“ George Orwell a jeho román *1984*.

Bohatý obsah k výběru nabízí i květnový Čtenář. Třeba vás zaujme jeho téma o projektu *WebArchiv*. Ten sbírá a uchovává trochu jiné informační zdroje než knihovny, a to webové stránky z prostředí českého internetu. Oborová brána TECH se zase zaměřuje na informace z oblasti techniky, přírodních a aplikovaných věd. Představujeme také dva další zajímavé zdroje – portál Infogram a metodický portál RVP (Rámcové vzdělávací programy).

Nešlo pominout Týden čtení, Noc s Andersenem a alespoň krátce jsme shrnuli další jarní knihovnické akce.

Přeji vám „šťastnou ruku“, ať již vybíráte knihu svého srdce nebo tu, která zaplní další místočko ve vaší knihovně.

Lenka Šimková

☑ Jako součást konference INFORUM 2009 proběhne **26. 5. 2009** jednodenní konference **Digitální zpřístupnění kulturního dědictví** na téma digitalizace kulturního bohatství a Evropské digitální knihovny.

☑ Každoročně pořádaný **Akviziční seminář** se uskuteční **10. 6. 2009** v nové budově Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové.

NEUŠLO NÁM

▣ Dne 16. 4. 2009 byly na serveru organizace Creative Commons <http://www.creativecommons.cz> oficiálně spuštěny české licence Creative Commons. Od tohoto dne mají čeští autoři možnost svá díla vystavit pod českou verzi licence, vytvořenou v národním jazyce a v souladu s českým autorským právem.

▣ Ve čtvrtek 9. 4. 2009 byla v Betlémské kapli v Praze slavnostně představena „nová“ *Bible – překlad 21. století*, která přináší nadčasové poselství v současné, čtivě češtině. Usiluje o maximální věrnost původním hebrejským, aramejským a řeckým textům, zároveň však chce oslovit dnešní čtenáře, ať už jsou zvyklí čerpat z této knihy inspiraci pro každý den, anebo ji otevírají poprvé.

▣ V Památníku národního písemnictví proběhlo 9. 4. 2009 vyhlášení 17. ročníku ankety dětí, učitelů a knihovníků SUK – Čtete všichni, o nejoblíbenější dětské knihy uplynulého roku.

Cenu dětí získaly knihy:

1. místo *Harry Potter a relikvie smrti* – Joan K. Rowlingová (Albatros),
2. místo *Kozí příběh* – Ivona Březinová (Darus) a *Prahou kráčí lev* – Alena Ježková (Práh),
3. místo *Naše máma je bosarka* – Gabriela Futová (Albatros).

Cenu knihovníků Klubu dětských knihoven SKIP obdržely publikace:

1. místo *Lichožrouti* – Pavel Šrut. (Paseka),
2. místo *Jan Amos Komenský – Comenius* – Renáta Fučíková (Práh),
3. místo *Prahou kráčí lev* Alena Ježková (Práh).

Další výsledky jsou přístupné na adrese http://www.npkk.cz/npkk/suk_cteme.php.

Archivace webových stránek v českém prostředí aneb Jak funguje WebArchiv

Archivace webu reaguje především na dva trendy současného vývoje internetu – neustále se zvyšující počet publikovaných dokumentů v této síti a jejich krátkou dobu životnosti. Nárůst registrovaných domén je globálním jevem. Český registrátor domén, sdružení *CZ.NIC*, uvádí počet českých registrovaných domén k lednu 2009 přes 500 000, zatímco před dvěma lety to bylo zhruba 300 000 [CZ.NIC,1997]. Průměrná doba životnosti webové stránky (tj. doby, kdy je webová stránka dostupná na svém původním URL) je dle Alexa Internet, renomované společnosti zabývající se výzkumem internetového prostředí, 75 dní [DAY, 2003]. Kombinace vzrůstajícího množství informací ruku v ruce s jejich „pomíjivostí“ tak přináší nebezpečí jejich trvalého a neodvratitelného zániku. Archivace webu je v tomto smyslu prevencí proti tomuto riziku.

V České republice se od roku 2000 archivací webu zabývá projekt **WebArchiv**, který je řešen ve spolupráci Národní knihovny České republiky, Moravské zemské knihovny a Ústavu výpočetní techniky Masarykovy univerzity s cílem vytvořit digitální archiv národních webových stránek.¹ V průběhu projektu se postupně vyvinul stabilní pracovní tým řešící problematiku archivace webu jako komplexní úkol. Pracovníci se aktivně účastní spolupráce se zahraničními institucemi. V letech 2005–2006 se stal WebArchiv koordinátorem projektu *Culture*,² od roku 2007 je členem mezinárodního sdružení *IIPC* (International Internet Preservation Consortium).³

Mezi základní úkoly projektu WebArchiv patří především vytváření archivních kopií webových stránek (tzv. sklizení) a zajišťování veřejného přístupu ke kolekcím archivovaných webů.

SKLÍZENÍ WEBOVÝCH STRÁNEK

Sklizení webových stránek je realizováno prostřednictvím specifického softwaru, tzv. sklízecího robota (crawler, harvester). V současné době je jedním z nejvíce rozšířených open-source programů Heritrix, který je využíván i v projektu WebArchiv. Heritrix, vyvíjený v rámci IIPC pod vedením americké organizace Internet Archive, funguje na podobném principu jako roboti internetových vyhledávačů. Program má jako vstupní zdroj nedefinovaný seznam URL adres, které postupně prochází, stahuje a ukládá. Z HTML kódů uložených stránek získá odkazy na další webové adresy, jejichž obsah opět stáhne a uloží. Tento proces pokračuje cyklicky dál. Důležitým parametrem je tzv. úroveň zanoření, tj. jak daleko od vstupní URL adresy má Heritrix dosah. Toto nastavení významně ovlivňuje výsledný rozsah sklizení.

Heritrix lze rozšiřovat o doplňkové moduly, jako je např. DeDuplicator, který umožňuje nesklízet ty stránky, jejichž obsah se od poslední sklizení nezměnil. Hlavní nevýhodou Heritrixu je nutnost kvalifikovaného technického dohledu nad nastavením a průběhem sklizení. Toto omezení lze částečně řešit jeho propojením s některým z nástrojů pro kurátory, jako je Web Curator Tool (<http://webcurator.sourceforge.net>) nebo NetarchiveSuite (<http://netarchive.dk/suite>), o jehož užití se uvažuje i ve WebArchivu. Tyto nástroje mají přívětivější uživatelské rozhraní než Heritrix a umožňují mimo jiné také přednastavit parametry sklizení a spouštět Heritrix přímo z jejich rozhraní.

V archivech webu jsou stránky ukládány specifickým způsobem. K tomu účelu se používají vytvořené datové formáty. Jedná se o formát ARC nebo jeho novější flexibilnější verzi s názvem WARC. Formáty strukturují soubory ukládané z webu a vytvářejí k nim příslušná popisná metadata. Jednou z předností nastupujícího WARCu je libovolná rozšiřitelnost o metadata zapsaná v XML schématu. V projektu WebArchiv jsou data ukládána ve formátu ARC, zvažuje se migrace do formátu WARC.

Z hlediska metodiky je možné provádět archivaci webu třemi způsoby: **celoplošně**, **výběrově** a **tematicky**. Ve WebArchivu jsou uplatňovány všechny tři postupy.

Cílem celoplošných sklizní je automatizovaná archivace co největší části webu s minimem lidské práce. Výběrovým kritériem, kromě technických omezení, je internetová doména .cz. Tento přístup ovšem neumožňuje zachycení relevantních zdrojů, které jsou uloženy na jiných doménách (např. .org, .net, .eu). Je proto vyvíjen nástroj pro automatické rozpoznávání národních webových stránek. Vzhledem k rozsahu dat, které celoplošné sklizně představují (viz tabulka č. 1), bývá jejich periodičita delší. Ve WebArchivu byly dosud realizovány jedenkrát ročně, do budoucna je v závislosti na kapacitních možnostech úložiště plánováno rozšíření na dvě celoplošné sklizně ročně.

Tabulka č. 1 Přehled celoplošných sklizní projektu WebArchiv

Sklizeň	Začátek	Počet souborů	Rozsah (MB)
CZ 2001	září 2001	3 017 058	106 520
CZ 2002	duben 2002	10 272 093	315 756
CZ 2004	březen 2004	32 161 396	1 058 305
CZ 2005	červen 2005	9 336 123	253 785
CZ 2006	srpen 2006	70 741 016	3 465 016
CZ 2007	listopad 2007	81 300 000	3 600 000
CZ 2008	listopad 2008	78 203 483	3 900 000
Celkem:		285 031 169	12 699 382

U výběrových sklizní se jedná, jak napovídá název, o pravidelné sklizení vybraných kvalitních webových stránek s cílem zachytit reprezentativní vzorek on-line produkce. Vzhledem k menšímu rozsahu než u celoplošných sklizní mohou probíhat v kratších intervalech. Zdroje jsou vybírány podle předem stanovených kritérií. Ve WebArchivu je dáována přednost dokumentům s originálním obsahem, který má dlouhodobou kulturní či vědeckou hodnotu. Preferovány jsou např. portály institucí, které na webu publikují výroční zprávy, statistiky, technické reporty nebo jiné originální dokumenty. Do značné míry je sledována linie tzv. šedé literatury. Také proto nejsou běžně zahrnuty webové archivy tištěných časopisů, které se do Národní knihovny ČR dostávají prostřednictvím povinného výtisku. Do výběrových sklizní WebArchivu je v současnosti zařazeno zhruba 800 zdrojů, které jsou sklizeny pravidelně v dvouměsíčních intervalech. Tyto zdroje jsou ošetřeny smlouvami s vydavateli a jsou volně přístupné (viz níže). Jejich záznamy jsou součástí katalogu Národní knihovny ČR a České národní bibliografie. Návrh na zařazení webu do výběrové sklizně je možné podat prostřednictvím elektronického formuláře (<http://webarchiv.cz/formular-url>).

Specifickým případem jsou tematické sklizně, které zachycují vybrané webové stránky či dokonce jen jednotlivé příspěvky vztahující se k významným celospolečenským událostem. Jejich cílem je dostatečně zachytit obraz dění, tak jak ho předkládají autoři na internetu. V rámci WebArchivu proběhly tematické sklizně např. k těmto událostem: Povodně (2002), Dalimilova kronika (2005), Volby (2006), Nová budova Národní knihovny (2007), Praha olympijská (2007), Nová budova Národní technické knihovny (2007), Prezidentské volby (2008).

ZPŘÍSTUPŇOVÁNÍ WEBOVÝCH STRÁNEK Z ARCHIVU

Archivované webové stránky jsou zpřístupňovány on-line prostřednictvím internetu ve dvou režimech: **veřejném** a **omezeném**.

Veřejný režim umožňuje neomezený přístup k obsahu WebArchivu prostřednictvím internetu komukoliv nezávisle na místě a čase. Tento režim se vztahuje pouze na dokumenty sklizené v rámci

výběrových sklizní, které jsou ošetřeny smlouvou s autory. Ostatní dokumenty (převážně z celoplošných sklizní), na které se nevztahují smlouvy, jsou přístupné pouze v omezeném režimu na vyhrazených PC stanicích v Referenčním centru Národní knihovny ČR. Slouží pouze pro studijní a badatelské účely za předpokladu dodržení zákazu vytváření elektronických kopií. Takto je možno získat přístup k celému obsahu WebArchivu.

Pro účely vyhledávání a přístupu k archivním kopiím webových stránek je v současné době používán software Wayback. Jedná se o řešení vyvinuté v roce 2001 na půdě organizace Internet Archive.

Webové rozhraní systému Wayback je veřejně přístupné na webových stránkách WebArchivu (<http://www.webarchiv.cz/vyhledej/>). Pro vyhledávání je nutno zadat URL adresu konkrétních webových stránek. Systém poté vrátí seznam všech archivních kopií těchto stránek včetně data a času jejich pořízení. Pokud jsou ošetřeny smlouvou s vydavatelem, a tudíž přístupné ve veřejném režimu, má uživatel možnost archivní kopie stránek otevřít a prohlížet běžným způsobem. Wayback bohužel zatím neumožňuje vyhledávání v plných textech přes klíčová slova, ale zavedení této funkce se plánuje do budoucna. Obrázek č. 1 ukazuje webové rozhraní systému Wayback s příkladem vyhledání stránek Národní knihovny ČR www.nkp.cz.

Obr. č. 1 Wayback

LEGISLATIVNÍ PŘEKÁŽKY

Největší překážkou pro on-line zpřístupňování archivovaných webových dokumentů představuje stav české autorskoprávní legislativy. Autorský zákon (zákon č. 121/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů) neuděluje knihovnám výjimku pro nakládání s autorskými díly, která by umožňovala on-line zpřístupnění archivovaných webových stránek. Z tohoto důvodu je nutno získávat od vydavatelů souhlas se zpřístupněním archivních kopií jejich stránek. V současné době je získáván dvěma způsoby. V první řadě jde o **smlouvu uzavíranou podle Občanského zákoníku** (zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Tento postup však znamená značnou administrativní zátěž pro obě strany. Druhou možností je využití **licence Creative Commons**, kdy vydavatel pod touto licencí vystaví obsah svého webu. Aplikace licencí je snadná a tento úkon v souladu s novelou autorského zákona č. 216/2006 Sb., umožňuje on-line zpřístupňování kopií webu.

Ani jeden z těchto způsobů nepředstavuje ideální řešení pro budování volně přístupného archivu webu. Nutnost získávání souhlasu autorů bohužel znamená, že volně přístupná je pouze velmi malá část současného archivu. Všechny zdroje obsažené v archivu jsou přitom volně a bez omezení přístupné komukoliv na webu. Proto se nezdá logické, aby přístup z archivu byl omezen. Příslibem v tomto smyslu je v současné době na Ministerstvu kultury ČR předkládaný návrh zákona „o povinných síťových publikacích“, který upravuje „povinné výtisky“ národních webových dokumentů.⁴

ZÁVĚR

Archivace webu představuje soubor aktivit, jejichž cílem je ukládání webových stránek se zájměrem jejich dlouhodobého uchování v prostoru zabezpečeného digitálního úložiště. Publikování na internetu je rozšířením (a v mnoha případech dnes již i náhradou) tištěné produkce, jejímž uchováním a ochranou se v rámci institutu povinného výtisku většinou zabývají národní knihovny. Nepřekvapuje proto, že projekty archivace webu často nacházejí záštitu na půdě depositních knihoven.

Současné projekty narážejí zejména na překážky legislativního, ale také technického charakteru. Neustálý vývoj technologií pro tvorbu webových stránek (dynamické stránky, flash, java skript, multimedia) značně komplikuje možnosti sklizení webu a způsobuje, že některé typy stránek nelze sklídit v odpovídající kvalitě či vůbec. Hrozí tak nenávratný zánik cenné části národního kulturního dědictví.

Aby se tak nestalo, je zapotřebí snažit se držet krok s vývojem technologií, zdokonalovat současně a vyvíjet nové nástroje na sklizení webu. WebArchiv spolupracuje na novém evropském projektu *LiWA* (Living Web Archives, <http://www.liwa-project.eu/>), který se těmito problémy zabývá. Řešení otázek legislativních bariér se z tohoto pohledu zdá mnohem obtížnější a možnosti ovlivnění budoucí podoby příslušné legislativy daleko menší.

Podrobnější informace z této oblasti v celosvětovém i českém měřítku lze najít v publikaci s názvem *Archivace webu* [CELBOVÁ, 2008].

ODKAZY:

- 1 Národní webový dokument je pro potřeby českého archivu webu ten, který splňuje alespoň jedno z následujících kritérií: vydání na území České republiky, jeho autorem je osoba české národnosti, je napsán v českém jazyce nebo jeho obsah pojednává o českém prostředí.
- 2 Cílem projektu bylo v rámci skupiny zúčastněných institucí (Národní knihovna ČR, Estonská národní knihovna, Univerzitní knihovna v Bratislavě a Slovinská národní a univerzitní knihovna) na základě výměny zkušeností v oblasti digitálního uchování národního kulturního dědictví vytvořit společné doporučení kritérií výběru pro celoplošné a výběrové sklizení.
- 3 IIPC vzniklo v roce 2003 s cílem sdružit instituce zabývající se archivací webu a zajistit jejich vzájemnou mezinárodní kooperaci. Původně bylo tvořeno dvanácti členy, dnes jich čítá 39.
- 4 Návrh zákona stanovuje webové dokumenty jako povinné publikace, které má Národní knihovna právo sklízet a za určitých podmínek dále zpřístupňovat.

POUŽITÁ LITERATURA:

- CELBOVÁ, Ludmila [et al.]. Archivace webu. 1. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 2008. ISBN 978-80-7050-562-5.
- CZ.NIC [online]. 1997– [cit. 2009-02-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.nic.cz>>.
- DAY, Michael. Collecting and preserving the World Wide Web [online]. [Bristol] : John Information Systems Committee, February 25, 2003 [cit. 2009-02-03]. Dostupné z www: <http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/archiving_feasibility.pdf>.

DO ČÍSLA přispěli

• **PhDr. Jana Bachová** – Knihovna Vojenského historického ústavu Praha • **PhDr. Jaroslav Císař** – Vydavatelství Grand Princ, Praha • **Ing. Libor Coufal** – NK ČR, Praha • **Mirka Čápková** – Knihovna BBB v Uherském Hradišti • **Mgr. Libuše Foberová** – Ústav bohemistiky a knihovnictví PPF SU v Opavě • **Mgr. Roman Giebisch, Ph.D.** – NK ČR, Praha • **Bc. Lukáš Gruber** – NK ČR, Praha • **Hana Hanáčková** – Knihovna BBB v Uherském Hradišti • **Bc. Jitka Hladká** – Národní technická knihovna, Praha • **Mgr. Jakub Horálek** – regionální koordinátor metodického portálu rvp.cz • **Mgr. Petra Koutná** – Koutná & Slušná, advokátní kancelář v.o.s. • **Mgr. Andrea Kučerová** – Národní technická knihovna, Praha • **PhDr. Ladislav Kurka** – Městská knihovna v Praze • **Bc. Jan Rylich** – Studia nových médií, FF UK v Praze • **Bc. Tomáš Síbek** – NK ČR, Praha • **PhDr. Ludmila Tichá** – ČVUT v Praze, Fakulta strojní, Ústřední knihovna

Oborovou branou TECH do světa technických informací

Oborová brána TECH (Technika) vznikla v návaznosti na iniciativu tvorby specializovaných oborových bran (KIV, ART, MUS), fungujících na podobných principech jako univerzální Jednotná informační brána. Cílem projektu TECH, který je výsledkem spolupráce Státní technické knihovny a Ústavu výpočetní techniky Univerzity Karlovy, je zmapovat informační zdroje z oblasti techniky, přírodních a aplikovaných věd a poskytnout uživatelům intuitivní rozhraní pro paralelní vyhledávání v širokém výběru kvalitních oborových zdrojů.

Vyhledávání kvalitních informací z určitého oboru, více či méně známého, nemusí být ve spleťtém prostředí současného internetu vůbec jednoduché. Informací je mnoho a jejich kvalitu nepoznáme zpravidla na první pohled. V takové situaci se potřebujeme obrátit na někoho, kdo se v dané oblasti vyzná, ví, kde hledat potřebné informace a odkáže na webovou stránku nebo jiné zdroje pro doplnění informací či jejich ověření.

Hledáte-li informace zabývající se technikou, přírodními a aplikovanými vědami, můžete se nyní obrátit na Oborovou bránu TECH. Svým zaměřením vychází vstříc studentům, učitelům, vědeckým pracovníkům, profesionálům a všem zájemcům o technické a příbuzné obory.

O vzniku Oborové brány TECH

Státní technická knihovna poskytuje přístup k různým zdrojům s odlišným vyhledávacím rozhraním, mezi které patří také databáze zpřístupňované v rámci nakupovaných licencí, vlastní on-line katalog, souborný katalog Virtuální polytechnické knihovny, databáze norem ve fondu a Portál STM (Science, Technology, Medicine). Portál STM jako předchůdce Oborové brány TECH byl vytvořen s cílem poskytnout uživatelům snazší orientaci ve zdrojích informací z oboru techniky, přírodních věd a medicíny. Katalog STM, budovaný v rámci Portálu, zachycoval informace o tom, které časopisy nakoupily české knihovny v rámci programů *Informační infrastruktura výzkumu (IN)* a *Informační zdroje pro výzkum a vývoj (LI)*.

Projekt Oborová brána TECH řeší zpřístupnění různorodých zdrojů Státní technické knihovny a zároveň nedostatky spolu s nově vznikajícími požadavky na Portál STM (především možnost založení osobního konta pro uživatele a efektivnější aktualizaci zdrojů).

Oborová brána TECH, stejně jako Jednotná informační brána (JIB) a sesterské oborové brány (KIV – Knihovnictví a informační věda, MUS – Musica, ART – Umění a architektura), byla vybudována na základě technologií MetaLib a SFX. MetaLib zajišťuje jednotné prostředí pro prohledávání různých informačních zdrojů. Nástroj SFX umožňuje propojení na služby, které nabízí získání plného textu článku on-line, nalezení knihy v katalogu knihovny nebo uložení bibliografické citace.

Oborová brána TECH je tak dalším úspěšným počinem v rámci budování oborových bran a přináší velké výhody pro své specificky zaměřené uživatele.

Technické informace jako na dlani

Vyhledávač Oborové brány TECH umožňuje vyhledávat současně v tradičních zdrojích informací, jako jsou katalogy technických knihoven, dále i v bibliografických a plnotextových (článkových) databázích, digitálních knihovnách a portálech dostupných prostřednictvím internetu. Jaké výhody přináší toto paralelní vyhledávání zajišťované technologií MetaLib?

Uživatelé, kteří chtěli získat ucelenější přehled publikované literatury na dané téma (např. za účelem napsání odborného článku, studie, vysokoškolské kvalifikační práce apod.), byli dříve

nucení procházet jednotlivé databáze zvláště a v každé znovu pokládat dotaz, složený mnohdy z naprosto totožných klíčových slov.

Oborová brána TECH představuje řešení tohoto problému. Nabízí jediné rozhraní, kde uživatel položí dotaz, který je s pomocí Meta-Libu automaticky předán dále všem databázím vybraným pro prohledání. Výsledky vyhledávání jsou staženy z těch databází, kde byly nalezeny záznamy odpovídající dotazu, opět na jediné místo. Pokud je stejný záznam obsažen ve více databázích, zobrazí se pouze jednou. Uživatel si v tomto případě může vybrat, odkud si stáhne bibliografický záznam nebo plný text.

Vyhledavač TECH nabízí standardní možnosti hledání, jaké používá JIB i oborové brány (Snadné a Profi hledání, vyhledání e-časopisu a databáze).

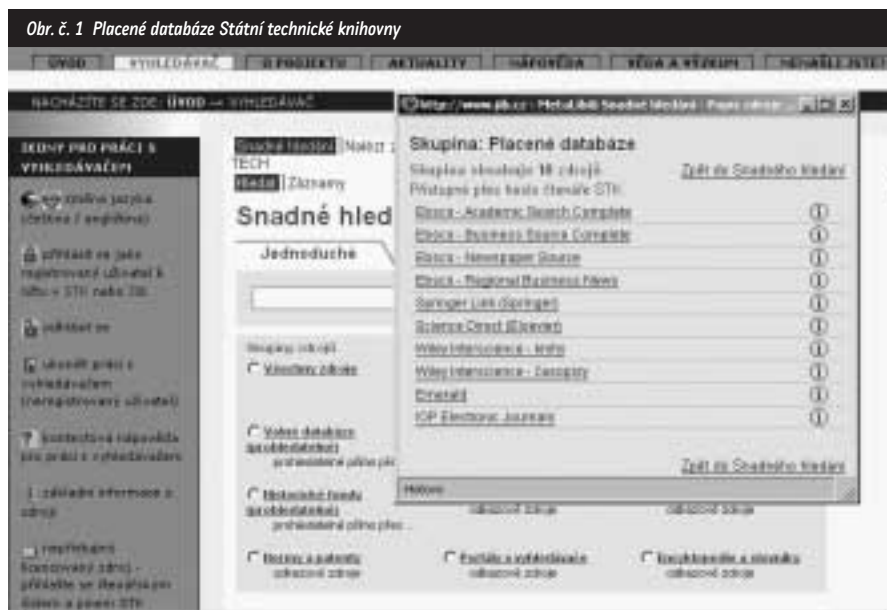
Pro uživatele, který nebyl při vyhledávání úspěšný, je určena záložka *Nenašli jste*. Pomocí mohou uvedené kontakty na pracovníky referenčních služeb Státní technické knihovny, kteří zajišťují poradenské a konzultační služby, nebo odkaz na Portál STM, předchůdce projektu TECH.

Standardním prvkem JIB i oborových bran je osobní konto vytvořené na základě bezplatné registrace. I Oborová brána TECH nabízí pro své uživatele *Můj prostor*. Pravidelní návštěvníci jistě ocení možnost ukládat si nalezené záznamy, dotazy nebo vytvoření seznamu oblíbených zdrojů. Mezi užitečné funkce patří i ukládání záznamů na paměťové médium nebo jejich zaslání elektronickou poštou na e-mailovou adresu uživatele.

Čtenáři Státní technické knihovny se v Oborové bráně TECH nemusejí registrovat, použijí přihlašovací údaje přidělené knihovnou (uživatelské jméno je číslo průkazu, heslo je PIN).

Něco navíc pro čtenáře Státní technické knihovny

Nespornou výhodou Oborové brány TECH je snazší přístup k elektronickým zdrojům pro registrované čtenáře Státní technické knihovny. Brána nabízí jednotné vyhledávání s možností vzdáleného přístupu k vybraným placeným databázím. Zdokonaluje tak službu, kterou knihovna standardně nabízí.

Zadá-li tedy uživatel, který je zároveň registrovaným čtenářem Státní technické knihovny v Oborové bráně TECH své přihlašovací údaje, získá kromě uvedených výhod paralelního vyhledávání navíc plnohodnotný přístup k placeným databázím, včetně jejich plných textů. Ověření čtenáře probíhá na základě porovnání s databází čtenářů knihovny přes protokol LDAP (Lightweight Directory Access Protocol).

Rovnou k plným textům

Plný text článku nebo elektronické knihy lze v prostředí Oborové brány TECH získat, pokud je dostupný on-line, pod uvedeným odkazem nebo prostřednictvím nástroje SFX.

Mezi základní služby SFX patří zobrazení plného textu, abstraktu, nebo ověření, zda se dokument nachází ve Státní technické knihovně nebo jiných knihovnách ČR.

Dodatečné služby SFX zahrnují uložení bibliografické citace ve formátu odpovídajícímu mezinárodní normě ISO 690, nebo formulář Citation Linker, pomocí kterého lze zjistit možnosti přístupu k dokumentu ve Státní technické knihovně. Nabízeno je také vyhledání dokumentu ve vybraných českých a světových vyhledávačích (Google Book Search, Google Scholar, Google, Seznam, Centrum, Jyxo, Morfeo).

Je vše prohledatelné?

Informační zdroje dostupné v rámci internetu se vyznačují různorodostí. Tuto skutečnost se Oborová brána TECH snaží překonat prostřednictvím zvolených technologií. Všechny zdroje, které by bylo žádoucí zapojit, ovšem nesplňují potřebné technické parametry. Proto jsou rozlišeny na prohledatelné a odkazové. U odkazových zdrojů se výsledné záznamy nezobrazí přímo ve vyhledávači TECH, k dispozici je ovšem odkaz, pod kterým se skrývají vyhledané záznamy ve vlastním prostředí.

Placené databáze Státní technická knihovna zpřístupňuje výhradně svým čtenářům, jsou proto přístupné pouze s přihlašovacími údaji získanými při registraci v knihovně.

Označení „volné zdroje“ je použito pro všechny databáze, portály, digitální knihovny apod., jejichž plné texty jsou zdarma dostupné on-line prostřednictvím internetu.

Normy a patenty byly zařazeny jako specifické zdroje sledovaného oboru, nechybí ani souborný katalog *Virtuální polytechnické knihovny*, spravovaný Státní technickou knihovnou. Zapojeny byly rovněž vybrané historické fondy, katalogy odborných knihoven (např. Státní technické

knihovny, knihoven technických univerzit, Souborný katalog ČR), portály, vyhledávače, encyklopedie a slovníky.

Ve *Snadném hledání* lze vybrat některou z výše uvedených specifických skupin zdrojů, nebo podle výchozího nastavení prohledat *Všechny zdroje*, které tvoří výběr nejčastěji prohledávaných.

Další služby Portálu TECH

Vedle představených služeb vyhledávače stojí za zmínku i další informace zveřejňované na portálu, který slouží jako rozcestník pro další hodnotné informace z vědecko-výzkumné oblasti a zdroje nezařazené z technických důvodů do vyhledávače.

Portál je vytvořen v redakčním systému Plone, umožňujícím snadnou editaci textů. Je přístupný v originální české verzi i anglickém překladu. Podívejme se blíže, co může uživatel na portálu nalézt.

Aktuality Portálu TECH a z oblastí s ním souvisejících (Státní technická knihovna, knihovnické akce, školení, soutěže atd.) lze odebrat i pomocí technologie RSS.

V záložce *věda a výzkum* jsme uvedli důležité odkazy na elektronické informační zdroje z oblasti vědy a výzkumu v České republice. Oborové informační zdroje z oblasti přírodních, aplikovaných věd, techniky a lékařství představují seznam nejprestižnějších plnotextových a bibliografických databází, dostupných zpravidla na základě zakoupení licence. Databáze a katalogy speciálních druhů dokumentů – norem, patentů a šedé literatury – zařazujeme kvůli jejich významu pro pracovníky v technických oblastech.

V *Adresáři výzkumných ústavů a jiných vědeckých institucí* je možné nalézt kontaktní údaje na široký výběr českých i zahraničních institucí působících v oblasti techniky, přírodních a aplikovaných věd. *Databáze volných zdrojů*, českých i zahraničních, byla navržena a vytvořena speciálně pro Portál TECH. Každý informační zdroj je opatřen krátkým popisem, nechybí URL, oborová kategorie, typ zdroje a poskytovatel. Oba zmíněné zdroje mají svůj původ v Portálu STM. S ohledem na jejich unikátnost bylo rozhodnuto je zachovat a adaptovat na prostředí Oborové brány TECH.

Pro vyhledávání v celém portálu, zvláště v adresáři i databázi volných zdrojů lze využít vyhledávání na stránkách.

Zdroje v rámci Portálu TECH jsou tříděny podle vybraných hesel Polytematického strukturovaného hesláře (PSH), vyvíjeného ve Státní technické knihovně.

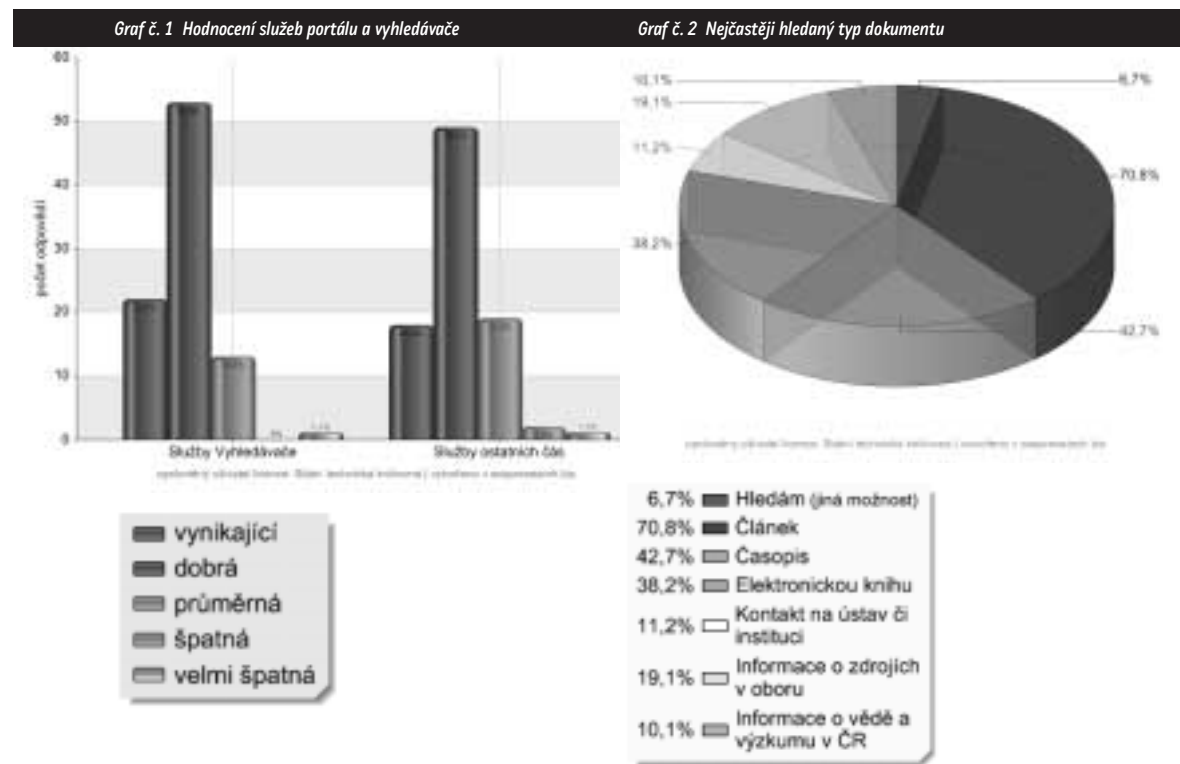
První úspěchy

Oborová brána TECH je prozatím nejmladším přírůstkem do rodiny oborových bran. Její úspěchy u uživatelů pravidelně sledujeme od jejího vzniku pomocí nástrojů analýzy návštěvnosti webových stránek. Plnohodnotný provoz byl zahájen v září 2008. Od spuštění do konce roku 2008 ji navštívilo 12 317 / 27 867 uživatelů (první údaj pochází ze statistik Google Analytics, druhý registruje Webalizer).

Abychom získali i kvalitativní zpětnou vazbu od návštěvníků, spustili jsme na konci roku 2008 průzkum v podobě elektronického dotazníku. Podařilo se získat celkem 89 odpovědí.

Uživatelé vyjadřovali svou spokojenost se službami, uváděli, jaké vyhledávání nejvíce využívají, co nejčastěji hledají a k jakému účelu. Vybrané výsledky předkládáme včetně jejich grafického znázornění.

Respondenti měli možnost zhodnotit portálovou část i služby vyhledávače, obojí se setkalo s velice kladnými postoji uživatelů. Ve srovnání dopadl lépe vyhledávač: převládalo

hodnocení „dobré“, a to v 59,6 % u vyhledávače a 55,1 % u portálu.

Více než polovina uživatelů využívá bránu ke studijním nebo pracovním účelům. Nejvyhledávanějším typem dokumentu je článek (70,8 %), poté časopis (42,7 %) a elektronická kniha (38,2 %).

Závěrem...

Autorem projektu oborové brány je Státní technická knihovna, která se svým fondem a službami zaměřuje na techniku, přírodní a aplikované vědy, což zaručuje díky bohatým zkušenostem, při práci s oborovými informačními zdroji, vysokou úroveň služeb celého Portálu TECH. Informační zdroje jsou vybírány a zařazovány podle kvality. Na rozdíl od vyhledávacích služeb univerzální povahy Oborová brána TECH registruje průběžně aktualizovaný výběr ověřených informačních zdrojů mapujících sledovanou oblast.

Disponuje širokým výběrem informačních zdrojů. Zapojeny jsou nejen on-line katalogy technických knihoven, bibliografické a plno-

textové (článekové) databáze, digitální knihovny, oborové portály, ale také databáze norem a patentů. Normy a patenty mají pro technickou odbornou veřejnost nesmírnou informační hodnotu.

Adresář výzkumných institucí poskytuje uživateli kontaktní informace na ústavy a instituce působící v oblasti vědy a výzkumu v České republice i zahraničí.

V nejbližší době se zaměříme na specifikaci oborových kategorií, podle kterých by bylo možné vyhledávat v *Profi hledání* a prohlížet *Databázi volných zdrojů*. Ta by tak získala charakter předmětového katalogu, doplňujícího služby vyhledávače.

Do budoucna lze díky statutu Národní technické knihovny očekávat spolupráci s dalšími technicky zaměřenými institucemi, čímž vznikne prostor pro rozšíření nabídky elektronických zdrojů a služeb Oborové brány TECH.

JITKA HLADKÁ > j.hladka@stk.cz
ANDREA KUČEROVÁ > a.kucerova@stk.cz

ZÁKONÍK JE TAKÉ KNIHA

POSKYTOVÁNÍ „VEŘEJNÉ“ E-MAILOVÉ SCHRÁNKY NA POŠTOVNÍM SERVERU KNIHOVNY

Pro posouzení daného tématu je podstatná existence zákona č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti, v platném znění, kterým byl završen proces transpozice evropské legislativy v oblasti regulace činností poskytovatelů a provozovatelů informačních služeb. Tento dlouho očekávaný zákon přinesl definice a vymezení zásadních termínů z této oblasti, přičemž tyto definice jsou v některých případech natolik široké, že mnohé subjekty nemají vůbec tušení, že by pod režim tohoto zákona mohly spadat – a spadají... Zákon řeší zejména otázku odpovědnosti poskytovatelů služeb informační společnosti. Tyto otázky samozřejmě regulují další právní předpisy – zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, příslušná ustanovení (např. ustanovení týkající se ochrany osobnosti a odpovědnosti za škodu) zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, v případě knihoven též zákona č. 257/2001 Sb., knihovního zákona, ve znění pozdějších předpisů.

Z hlediska knihovního zákona lze konstatovat, že poskytování volně využitelné e-mailové schránky umístěné na poštovním serveru knihovny **není veřejnou knihovnickou a informační službou ve smyslu ustanovení § 4 odst. 1 knihovního zákona**, nejedná se tedy o službu, kterou by knihovna byla povinna poskytovat. Knihovna, která se rozhodne takovou službu zřídit, tak bude činit v rámci tzv. „dalších služeb“, které poskytuje nad rámec svých zákonných povinností dle § 4 odst. 3 knihovního zákona.

Taková knihovna by však měla vzít v potaz veškeré odpovědnostní aspekty, které se k službě vztahují nebo vztahovat mohou. Knihovny si obvykle neuvědomují, že se tak dostávají do režimu zákona o některých službách informační společnosti. Dle ustanovení § 3 odst. 1 citovaného zákona platí, že: „Poskytovatel služby, jež spočívá v přenosu informací poskytnutých uživatelem prostřednictvím sítí elektronických komunikací nebo ve zprostředkování

přístupu k sítím elektronických komunikací za účelem přenosu informací, odpovídá za obsah přenášených informací, jen pokud a) přenos sám iniciuje, b) zvolí uživatele přenášené informace, nebo c) zvolí nebo změní obsah přenášené informace.“ Služby informační společnosti zahrnují služby, které spočívají v předávání informací prostřednictvím komunikační sítě, v poskytování přístupu ke komunikační síti nebo v shromažďování informací poskytovaných příjemcem služby. Za službu informační společnosti pro účely výše citovaného zákona se považuje „jakákoliv služba poskytovaná elektronickými prostředky na individuální žádost uživatele podanou elektronickými prostředky, poskytovaná zpravidla za úplatu; služba je poskytnuta elektronickými prostředky, pokud je odeslána prostřednictvím sítě elektronických komunikací a vyzvednuta uživatelem z elektronického zařízení pro ukládání dat“. Rozlišovacím znakem zde není úplatnost ani užití při podnikání, ale zejména fakt, že služba je poskytována prostřednictvím sítě elektronických komunikací – tedy v on-line režimu. Poskytovatelem služby je každá fyzická nebo právnická osoba, která poskytuje některou ze služeb informační společnosti. Je velmi pravděpodobné, že reálně do této definice spadá mnohem širší okruh subjektů, než zákonodárce zamýšlel.

Vzhledem k tomu, že doposud chybí relevantní judikatura, je potřeba brát tuto definici velmi vážně a nezbývá, než se přiklonit k názoru, že knihovna, jež se rozhodne poskytnout na svém e-mailovém serveru „veřejnou“ e-mailovou schránku, bude chápána jakožto poskytovatel služby veřejné informační společnosti dle zákona č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti, v platném znění. V této souvislosti se může stát velmi snadno odpovědnou za některý ze správních deliktů dle § 11 citovaného zákona (např. odpovědnost za to, že pro účely šíření obchodních sdělení zasílá elektronickou poštu, která utajuje skutečnou identitu odesílatele, jehož jménem se komuni-

kace uskutečnila), za což jí hrozí pokuta až do výše 10 000 000 Kč.

Další komplikací je hromadný přístup uživatelů do takové e-mailové schránky. E-mailová schránka podléhá ochraně informací dopravovaných zpráv, a to i ochraně v režimu trestněprávním. Dle ustanovení zákona č. 127/2005, o elektronických komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, platí, že každý, kdo hodlá používat nebo používá síť elektronických komunikací k ukládání údajů nebo k získávání přístupu k údajům uloženým v koncových zařízeních účastníků nebo uživatelů, je povinen tyto účastníky nebo uživatele předem prokazatelně informovat o rozsahu a účelu jejich zpracování a je povinen nabídnout jim možnost takové zpracování odmítnout. Tato povinnost neplatí pro technické ukládání nebo přístup výhradně pro potřeby provedení nebo usnadnění přenosu zprávy prostřednictvím sítě elektronických komunikací nebo je-li to nezbytné pro potřeby poskytování služby informační společnosti, která je výslovně vyžádána účastníkem nebo uživatelem.

Elektronická pošta je poštou a i písemností v elektronické podobě jsou písemnostmi ve smyslu § 40 občanského zákoníku. Je nutno vzít v úvahu také článek 13 Listiny základních práv a svobod, který stanoví: „Nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již

uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou a nebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.“ Obsah e-mailových zpráv je nesporně také chráněným statkem ve smyslu občanskoprávní ochrany osobnosti jako písemnost osobní povahy. Nikdo kromě autora a příjemce takové zprávy tak není oprávněn obsah e-mailové zprávy rozkrývat a provozovatel poštovního serveru, na němž je veřejná schránka umístěna, by neměl umožnit uchování (ukládání) odeslaných či vytvořených poštovních zpráv nad rámec nezbytný pro provedení elektronického přenosu.

S ohledem na výše uvedené se jeví jako vysoce nevhodné, aby knihovny poskytovaly prostor na svých poštovních serverech pro veřejné užití. Vzhledem k tomu, že založit vlastní e-mailovou schránku je úkon pro každého uživatele knihovny nesmírně jednoduchý a velmi často bezplatný a vzhledem k tomu, že ani zákonodárce po knihovnách v rámci povinného rozsahu veřejných informačních služeb nepožaduje, aby poskytovaly „veřejné e-mailové schránky“, považuji z důvodu existence řady právních rizik (z nichž byla výše zmíněna jen některá) poskytování takové služby za extrémně neefektivní a rizikové.

Infogram

Portál pro podporu informační gramotnosti

Portál Infogram (<http://www.infogram.cz/>) je výsledkem centralizovaného rozvojového projektu MŠMT ČR na rok 2008 s názvem *Informační vzdělávání bez bariér: webový portál pro rozvoj informační gramotnosti a podporu celoživotního vzdělávání*. Jeho koordinujícím pracovištěm bylo Studijní a informační centrum České zemědělské univerzity v Praze, dalšími řešiteli pak Ústřední knihovna Západočeské univerzity v Plzni a Ústřední knihovna Fakulty strojní ČVUT v Praze.

Záměrem projektu je podpořit rozvoj informační gramotnosti na vysokých školách. Hlavním cílem tedy bylo jednak soustředit na jednom místě materiály pro studenty, kteří se chtějí poučit, jak a kde vyhle-

dávat informace potřebné ke studiu a jak je efektivně používat se znalostí právní a etické stránky, a dále připravit pomůcky k informačnímu vzdělávání pro vyučující. Výsledkem řešení projektu je především webový portál *Infogram*, který všechny tyto materiály „bezbariérově“ zpřístupňuje.

Jedním z cílů, ale i metod práce řešení, bylo sdílení osvědčené praxe v oblasti informačního vzdělávání mezi vysokými školami. Proto v rámci projektu proběhly také dva semináře typu *Train The Trainers* pro vysokoškolské knihovníky a pedagogy. Více podrobností najdete v článku v elektronickém časopisu *Ikaros* na adrese <http://www.ikaros.cz/node/5174> a v časopisu

Inflow – <http://www.inflow.cz/ttt-%E2%80%93-trainers>.

Myšlenka vzniku portálu vzešla v odborné komisi pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (IVIG), která pracuje v rámci *Asociace knihoven vysokých škol ČR*. Připravovaný projekt, prezentovaný pod názvem *Projekt Informačního Vzdělávání Online* už v roce 2005, nemohl několik let najít dotační program. Předkládaný portál *Infogram* z tohoto projektu vyšel, s odstupem let musel být ale přepracován a doplněn.

Portál obsahuje čtyři hlavní části s následujícími kategoriemi:

Pro studenty

- Učební materiály – návody, příklady, cvičení a hodnocení znalostí k vyhledávání v knihovních katalozích, databázích a na internetu jako materiál pro samostudium.

Pro vyučující

- Koncepce a vzory – strategické dokumenty a koncepce, vzory a příklady výukových programů a předmětů jako podklady pro tvorbu vlastních učebních programů a vzdělávacích akcí pro rozvoj informační gramotnosti.

- Didaktika a metodika – teoretické základy pro informační vzdělávání k tématům: vzdělávání dospělých, plánování a příprava výuky, vyučovací formy a metody a hodnocení vzdělávací činnosti.
- Výukové materiály – návody, příklady, cvičení a hodnocení znalostí k vyhledávání v knihovních katalozích, databázích a na internetu jako pomůcky a vzory pro výuku.

Plagiátorství

- Plagiátorství – definice a právní minimum
- Prevence – zásady vědecké práce a citační etika
- Pomůcky a manuály – citační normy a bibliografické manažery
- Zdroje informací a řešení problematiky – články, knihy, projekty, akce a kauzy
- Odhalování plagiátu
- Materiály pro podporu výuky

Zajímavé odkazy

- Výukové programy
- Softwary pro výukové programy
- Grantové možnosti
- Konference
- Diskusní fóra
- Blogy
- Lidé

Řešitelé předpokládají průběžnou aktualizaci portálu i přizpůsobení obsahu a formy uživatelům, což jim usnadňuje redakční systém pro správu portálu. Od prvních týdnů po zveřejnění *Infogramu* přicházejí názory uživatelů, podle kterých tvůrci portálu už začali texty upravovat. Můžete se přidat – kromě kontaktů na řešitele je k dispozici i jednoduchý formulář pod odkazem *Vzklady*. Napište tedy svůj vzkaz, dotaz či výhrady. Pokud byste sami měli vhodné

prezentace, manuály, cvičení nebo testy, které byste chtěli dát k dispozici ostatním, můžete se na nás též obrátit. Rádi portál doplníme o další funkční a praxí ověřené materiály. Založení portálu je teprve začátek práce. Následuje dotváření ke spokojenosti jeho uživatelů.

LUDMILA TICHÁ, spoluřešitelka projektu
 > Ludmila.Ticha@fs.cvut.cz

Z konference Kniha ve 21. století Téma: SPOLEČNOST A ČETBA

Slezská univerzita v Opavě spolu s regionálním výborem SKIP 10 pořádaly v únoru již šestý ročník knihovnické konference *Kniha ve 21. století*. Zájem byl mimořádný. Přihlásilo se přes sto účastníků a zaznělo 28 příspěvků. Příští ročník budeme situovat do auly, protože učebna M8 s kapacitou 80 míst byla malá. S organizací konference pomáhal tým studentů, kterému se spolu s pořadateli podařilo vytvořit skvělou atmosféru. Příspěvky byly erudované a velmi zajímavé, rovněž doprovodný kulturní program, který zajistili studenti kulturní dramaturgie Ústavu bohemistiky a knihovnictví, se vydařil.

První den moderovala předsedkyně SKIP 10 **Jana Galášová** a další den **prof. Ing. Milan Konvit, PhD.** Moderátoři byli fundovaní a jednotlivé příspěvky vtipně glosovali. Některé, přednesené první den (4. února), zmiňujeme podrobněji.

Jako první vystoupil **doc. PhDr. Jiří Urbanec, CSc.**, s příspěvkem *Četba českých literátů*. Ačkoliv spisovatelství nezávisí pouze na kvantitě toho, co autor ve svém mládí nebo v dalším životě přečetl, přece jen zaměření četby může mít vliv na další umělecké směřování u většiny spisovatelů. O některých literátech přesně nevíme, co četli, u jiných se výjimečně zachovaly osobní neboli příruční knihovny, takže z těchto publikací lze podat obraz jejich zájmů. V referátu se autor zmínil o Oldřichu Šuleřovi, Vladislavu Vančurovi, Jaroslavu Vrchlickém a zvláště o Petru Bezručovi, jehož knihy jsou uloženy v Památníku Petra Bezruče v Opavě.

Velmi zajímavé vystoupení si připravila **Mgr. Zlata Houšková**, která čerpala ze studijní cesty do nejzajímavějších veřejných nizozemských knihoven. Městské knihovny v Haagu, Delftu, Amsterdamu a Heerhugowaardu jsou koncipovány jako místa setkávání, jako „obývací“ města. Pohodlí a spokojenosti návštěvníka a klienta je zde podřízeno vše – od bohatého univerzálního fondu tradičních i moderních informačních pramenů přes vybavení nejmodernějšími produkty ICT pro uživatele v adekvátní kvantitě, četné netradiční aktivity a projekty, dále přes automatizaci rutinních činností, která uvolňuje personál pro informační, konzultační a další individuální služby, až po obrovský prostor, otevřenost a vstřícnost vysoce estetického prostředí. Obdobné parametry vykazuje, i když se specifika danými odlišným posláním a cílovou skupinou, také Univerzitní knihovna v Utrechtu, poslední z navštívených knihoven. Všechny zmíněné knihovny jsou zároveň mimořádnými architektonickými činy.

Na Z. Houškovou navázala s tematikou nizozemských knihoven **PhDr. Eva Krivá**, která seznámila posluchače s výukou čtení v Nizozemí, včetně ilustrativních ukávek knižních literárních textů. Výuka čtení se realizuje pomocí metodiky AVI (Analýza individuálních forem), která se používá v Holandsku a Belgii od 70. let 20. století. Výukový proces je rozčleněn do devíti úrovní a pro každou z nich je limitována délka slov a délka vět. Slabikář a čítanky jsou nahrazeny literárními texty různých

Foto archiv knihovny

žánrů (pohádky, dobrodružné příběhy, detektivky atd.) v knižní podobě, které jsou speciálně tvořeny pro konkrétně stanovenou úroveň čtení. Z Národní knihovny ČR přijel „nový“ kolega **Mgr. Roman Giebisch, Ph.D.** a představil grantovou politiku jednotlivých krajů.

V odpolední sekci vystoupili především kolegové z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně **PhDr. Petr Škyřík**, vedoucí Kabinetu informačních studií a knihovnictví, a asistent **PhDr. Michal Lorenz**. Petr Škyřík vysvětlil, co znamenají *Čtenářské startupy v českém prostředí* a kolega M. Lorenz si připravil příspěvek na téma *Naše bezpapírová budoucnost: sociální ukotvení papírové a elektronické knihy*. Víze smrti tradiční knihy na počátku 21. století a přechod ke knize elektronické, jež byly předpovídány mnoha technooptimisty, se nenaplnily. Příspěvek poukázal na bytostně sociální povahu knihy a papíru, na jejich vkořeněnost do struktury běžných lidských aktivit, což autor považuje za zásadní rys ovlivňující jejich užitečnost, a tedy i použití čtenáři. Tyto sociální aspekty nejsou v případě elektronické knihy dostatečně akcentovány a vedou k jejímu odsunutí na okraj pozornosti čtenářské obce. Příspěvek navrhuje postup zvyšující užitečnost a akceptovatelnost elektronické knihy. Michal Lorenz si s kolegy J. Zikuškou a J. Skupou připravil ještě jeden referát pod názvem *Alternativní čtení Sněhu Neala Stephensona dle Y3K*, ve kterém společně přiblížili činnost iniciativy Y3K, stručně shrnuli její manifest a představili postup tvorby kritérií pro potřeby hodnocení kvality konferencí. V prezentaci zážitkově aplikovali vybrané myšlenky z knihy *Sníh* N. Stephensona.

Z Filozofické fakulty Komenského univerzity v Bratislavě přijel do Opavy **PhDr. Pavol**

Rankov, Ph.D. s příspěvkem *Slovenská veřejnost a čtení beletrie*. Od roku 2003 Literární informační centrum v Bratislavě realizovalo čtyři reprezentativní kvantitativní výzkumy čtenářské kultury dospělé populace. Ve všech výzkumech se věnovala pozornost i čtení krásné literatury. Ukazuje se, že na Slovensku nepřetržitě klesá počet neaktivnějších čtenářů krásné literatury. Kontinuální pokles počtu každodenních čtenářů u mužů už dosáhl kritickou úroveň 1,5 % a zároveň u mužů stoupl počet nečtenářů krásné literatury. Ještě horší je stav čtení nejmladší věkové kategorie 15–17 let. V této skupině úplně scházejí každodenní čtenáři umělecké literatury. Pouze výsledky u vysokoškolsky vzdělaných čtenářů se nezvyšují, ale ani nesnižují. Ukazuje se přímá souvislost s tím, že dospělé čtenáře utváří domácí prostředí a to, zda mu rodiče v dětství četli. Dále výzkum potvrdil, že každodenní čtenáři krásné literatury mají zájem i o jiné druhy umění (opera, balet, výtvarné umění apod.). Zájem o krásnou literaturu je znakem celkové kulturní vyspělosti člověka.

Univerzitu v Hradci Králové zastupovala **PhDr. Lenka Müllerová** z Katedry českého jazyka a literatury s příspěvkem *Čtenáři a peritexty*. Kniha je mnohovrstevnatým prostorem, v němž dochází ke koexistenci a vzájemné interakci dvou rozdílných typů textů – textu autorského (primárního) a textů účelových (sekundárních, paratextů). Sekundární texty vytvářejí kolem autorského jakousi průchodnou bariéru, práh, chodbu a významně ovlivňují čtenáře ještě před čtením primárního textu. Hlavní funkcí peritextů, tj. knižních paratextů, je informovat čtenáře o díle a organizovat komunikaci mezi tvůrcem díla a příjemcem textu. V příspěvku se autorka snažila popsat vztah čtenářů k peritextům díla, a to zvláště k těm nejfrekventovanějším. **Mgr. Kateřina Homolová, Ph.D.**, vyučující Ostravské a Slezské univerzity, hovořila na téma *Dnešní mladí lidé nečtou... Reflexe čtenářství dospívajících ve výzkumech minulých a současných*.

Na obě sekce navázala k večeru studentská část, v níž vystoupila studentka Slezské univerzity Ústavu bohemistiky a knihovnictví **Monika Petřeková** s příspěvkem *Library 2.0, levně, rychle, kvalitně* a studenti Masarykovy

univerzity v Brně, Kabinetu informačních studií a knihovnictví, pod vedením **Bc. Olgy Běrnátové** (hlavní přednášející), dále Bc. Marek Vetchý, Bc. Eva Güntherová, Bc. Alena Tomečková, Bc. Eliška Sovová, Bc. Eva Petrášová, Bc. Hedvika Mikešová, kteří si připravili příspěvek na téma *PROJEKT GUERRILLA READERS: každé knihovně její guerrillu!* Představili projekt Analýza a aplikace netradičních marketingových technik na podporu čtenářství, který si klade za cíl propagaci guerrillového marketingu (dále GM) prostřednictvím jednotlivých kampaní. Ty by měly prakticky prezentovat metody GM a vytvoření inspirativního webového prostředí, které knihovně představí inovativní přístupy GM a nabídne jim mnohé návody a materiály, jež mohou dále využít při podpoře čtenářství a propagaci sebe sama. Příspěvek, kromě popisu projektu, obsahoval informace o GM obecně, nové trendy, příklady a možnosti jeho využití, zároveň nabídl konkrétní případy využití GM na podporu čtenářství. Studenti v přestrojení za „gorily“ sehráli úžasné divadelní představení a poukázali na nové netradiční marketingové možnosti.

Druhý den (5. února) jednání konference zahájila **PhDr. Jindra Planková, Ph.D.** z Ústavu informatiky FPF Slezské univerzity svým zajímavým příspěvkem *Na prahu znalostní společnosti – soudobé změny ve společnosti a jejich vliv na oblast vědeckých knihoven*. Na ni navázal kolega **Ing. Aleš Brožek**, ředitel Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem, s příspěvkem *České knihovny jako vydavatelé beletrie*. **Doc. PhDr. Milada Písková, CSc.** se zamýšlela nad ženskou tvorbou a svůj příspěvek nazvala *Proměny tzv. ženské četby v 21. století*.

Činnost knihoven v praxi nám představila bývalá studentka knihovnictví Slezské univerzity **Jarmila Havelková**, která hovořila o rozvoji dětského čtenářství v Regionální knihovně Karviná. Představila projekty, které podporují a rozvíjejí zájem o četbu a nabízejí rodičům a dětem aktivity spojené s hlasitým předčítáním a trávením volného času při četbě. Dopolední sekci ukončil kolega **PhDr. Aleš Hrazdil**, který s humorem sobě vlastním pohovořil na téma *Katalogizátor a odborný text*. Věcný katalogizátor-indexátor se setkává s formalizovaným jazykem nejen při používání předměto-

vých selekčních jazyků při vlastní indexaci, ale často i při obsahové analýze odborných dokumentů. Mělo by jít o přesný jazyk, jazyk vědy, ale někdy se jedná asi jen o zbytečně komplikované vyjadřování autorů. Příspěvek s odlehčeným nadhledem ukázal na příkladech letmo problematiku mezijazykových synonym v předmětových selekčních jazycích a souborech věcných autorit, ale především přinesl ukázky textů z úvodů a předmluv. Na nich autor ilustroval častou krkolomnost a zbytečně obtížnou srozumitelnost, možná samoúčelné kupení odborných termínů ve vstupních textech, které mají čtenářům, resp. indexátorům přiblížit odbornou problematiku dokumentu.

Z odpolední sekce připomínáme příspěvek **PhDr. Libora Martinka, Ph.D.** *Literární kánon polské literatury českého Těšínska*. Autor se ve svém referátu inspiroval anketou *Knihy českého Těšínska – „Książka Zalozia“*. Věnoval se otázkám literárního kánonu polské literatury českého Těšínska a rovněž věnoval pozornost anketě Polského oddělení Regionální knihovny v Karvině a Sdružení přátel polské knihy, které ji zorganizovaly, a která skončila v podstatě fiaskem. Přestože anketa mohla být ovlivněna řadou různých činitelů, vypovídá cosi o stavu současné čtenářské kultury, vkusu recipientů a o sociální i kulturní sféře, z níž pocházeli respondenti ankety. Určitý kánon literatury Těšínska tedy existuje. Nejde však jen o knihy, které uspěly v čtenářské anketě *Knihy českého Těšínska*. Máme na mysli knihy vydané v polské edici nakladatelství Profil v Ostravě a knihy vydané PZKO, které prošly lektorským řízením. Odpolední sekci ukončil příspěvek **dr. Joanny Mielczarek** z Lodže *Nespisovné prvky v současné literatuře – návrat k předliterární epoše?*

Na adrese <http://www.fpf.slu.cz/ustavy/ustav-bohemistiky-a-knihovnictvi/veda/k21/sborniky> najdete sborníky jednotlivých ročníků konference *Knihy ve 21. století*. Letošní sborník vyjde zároveň v recenzované tištěné podobě. Téma pro rok 2010 chystáme, účastníci se o něm vyjádřili formou ankety. Témat je celá řada a jsou tak různá, že se nechte překvapit, které vybereme.

Skončila *Knihy ve 21. století 2009*, ať žije *Knihy ve 21. století 2010!*

LIBUŠE FOBEROVÁ > libuse.foberova@fpf.slu.cz

VÝVOJ ARCHITEKTURY KNIHOVEN V ZÁVISLOSTI NA TŘECH INFORMAČNÍCH EXPLOZÍCH

2.

DRUHÁ INFORMAČNÍ EXPLOZE: OBJEV KNIHTISKU

Ve 14. století vznikaly v Itálii poklady světové literatury – díla Dante Alighierioho, Francesca Petrarckého a Giovanniho Boccaccia, v 15. století v řadě zemí více než dříve náboženské traktáty, ale také cestopisy a historická literatura. Univerzity potřebují pomůcky. Jak se však literatura dala šířit? Ručním prepisováním nebo ústním podáním, to však už zdaleka nestačilo. Situace vyžadovala radikální řešení. V první polovině 15. století se proto objevují pokusy vynalézt jednoduchý, rychlý a levný způsob šíření psaného textu.

Kodex byl určitě jedním z nejdůležitějších předpokladů k tomu, co se odehrávalo ve zlatnické dílně Johannese Gensfleische, zvaného Gutenberg, ve 40. letech 15. století. K tomu přidejme papír, který byl vynalezen v Číně. Na začátku 2. století n. l. Ts'ai Lun přišel na myšlenku vyrábět papírovinu z drcené stromové kůry a rostlinných vláken. Ale teprve někdy na začátku druhého tisíciletí se papír začal přes Španělsko šířit po Evropě. A protože zlatník Gutenberg (1400–1468) měl zkušenosti i s prací s kovem a znal i funkci lisu, bylo třeba už jen objevit tiskařskou barvu, kterou se stala čern. Cesta k objevu knihtisku byla otevřená.

Po řadě pokusů (jedním z nejstarších byl zachovaný zlomek Astronomického kalendáře pro rok 1448, tištěný r. 1447) vyšel z Gutenbergovy dílny opravdový klenot – 42 řádková bible ve dvou svazcích, vytištěná v Mohuči v letech 1453–1455 v celkovém nákladu 200 kusů. Po různých peripetích, kdy Gutenberg postihl moderním termínem vyjádřeno bankrot, vytiskl poté o tři roky později ještě 36řádkovou bibli o třech svazcích.

Ličení událostí, jež vedly k objevu knihtisku, má zde své nezastupitelné místo. Tento objev, který se připravoval staletí – od vzniku pergamenu a následně kodexu – totiž spustil opravdovou lavinu,

kterou charakterizujeme jako druhou informační explozi.

Rychlý vznik tiskáren postupně po celé Evropě a tituly vydávané v mnoha exemplářích začaly vytvářet v kláštřích a univerzitách, u panovníků a nově i u majetných šlechtických rodů veliké soubory knih – knihovny. Ty už často potřebovaly samostatnou schránku, ne v jedné místnosti, ale v celé budově. A mělo to ještě jeden důsledek: knihy začaly „utíkat ze řetězů“. Cena knihy se díky knihtisku mnohonásobně snižovala, i když první tituly byly po vytištění ještě stejně nákladně ručně iluminovány.

RENESEANCE

V bohaté Itálii, kde vždy kultura hrála významnou roli, nastupuje kolem poloviny 15. století renesance, přinášející příklon a čerpání z myšlenek, příkladů a inspirací řeckého a římského světa. Významný podíl na zrození renesance se připisuje právě objevu knihtisku. A tak není divu, že v Itálii začaly vznikat v této době pro rozrůstající se sbírky honosné **palácové knihovny**, projektované či zdobené významnými umělci, které vzdávaly hold nejen majitelům, ale také knize. Jmenovat musíme přinejmenším dvě, obě z Florencie.

První z nich je knihovna v klášteře sv. Marka – odtud název **Biblioteca Marciana**. Roku 1468 věnoval kardinál Resarian klášteru 746 rukopisů, pro něž a další přírůstky byla v letech 1536–1554 postavena samostatná budova, skvost italské renesance. Postavil ji stavitel Jacop Sansovino a vyzdobil známý Tizian.

Také druhou florentskou knihovnu provází dlouhá historie, než pro ni byla postavena vlastní budova. Je tím míněna knihovna slavného rodu Medicejských, která vznikla na začátku 15. století. Lorenza il Magnifico (1449–1492) ji podstatně

rozšířil. Knihovna dostala název **Biblioteca Laurenziana**. V roce 1525 se pro ni začala stavět nová budova, kvůli nepokojům v Itálii byla však dokončena až roku 1571. Jejím stavitelem nebyl nikdo jiný než slavný Michelangelo Buonarroti (1475–1564), který se ale jejího otevření nedožil. Knihovna se stala příkladem klasické renesanční italské architektury, ale jak poznamenává prof. J. Cejpek, tato i knihovna Marciana jsou vlastně anachronismus: více než sto let po vynálezu knihtisku byly otevírány knihovny pro rukopisná díla. Takových příkladů je ovšem více a svědčí to i zde o velké společenské setrvačnosti.

Univerzitní knihovna v Leidenu v Holandsku (rytina z r. 1610)

Ke jmenovaným dvěma knihovnám přidejme (zejména kvůli ilustrativní rytině z roku 1610 znázorňující pohled do typické knihovny té doby) pultovou knihovnu v Leidenu, v níž nad regály byly nápisy s tematikou zde uložených knih. Tento typ knihovny, poplatný svým vznikem především klášterním a univerzitním dislokacím, však v jiných společenských a prostorových podmínkách není akceptován. Proto renesance přichází s novým řešením – skříňovými regály při stěnách a bohatou výzdobou stěn a stropů, kterou si o něco později osvojí a podstatně zvýrazní baroko.

V Česku se nám jedna renesanční knihovna dochovala zcela neporušená – na zámku v **Březnici**. Byla zřízena roku 1558 zásluhou Kateřiny z Lokšan, odtud název **Lokšanská**. Její zařízení tvoří pomalované renesanční skříně k ukládání knih a výzdoba – stěny a strop jsou zdobené pestrými ornamenty a lokšanskými erby.

Zajímavý vývojový předěl představuje známá **Bodleiana v Oxfordu**. Sir Thomas Bodley (1545 až 1613) dal nejdříve vystavět první sál knihovny pro 299 rukopisů a 1700 starých tisků. Když knihovna přesáhla 6 tisíc knihovních jednotek, nechal v letech 1610–1612 vystavět ještě druhý

sál, tzv. Bodleianu, s nástěnnými regály, ale přesto stále s pulty – jsme přece ve staré dobré a konzervativní Anglii.

BAROKO

Stavět na začátku 17. století pultovou knihovnu byl anachronismus. Knihovny potřebovaly více místa pro nové a nové publikace – půldruhého století přece trvá druhá informační exploze a v Itálii už nastoupilo baroko. Nový umělecký sloh byl vyvolán potřebami katolické církve, byl teatrální a plný barevnosti, ale přesto, nebo právě proto,

Barokní knihovna v Escorialu v Madridu ve Španělsku

ohromující. Barokní architektura se začala rychle šířit po celé Evropě.

Impulsy baroka se prvně promítly do interiéru královské knihovny ve Španělsku. Král Filip II. dal v letech 1563–1584 vystavět nedaleko Madridu velký klášterní a královský areál El Escorial. Začal ho budovat Juan Bautista Alfonsive de Toledo, po jeho smrti roku 1567 pokračoval Juan de Herrera. Areál nese znaky renesance, ale protože budova pro knihovnu se stavěla až v letech 1582–1584, vyprojektoval stavitel její sál pro 40 tisíc králových knih na půdoryse 44x9 m s výškou 10 m už jako **barokní sálovou knihovnu**. Knihy byly uloženy v regálech při stěnách, nad nimi a na stropě se skvěla bohatá fresková výzdoba. Byla to symbióza funkčnosti a nového výtvarného stylu a začátek nového typu knihovny, oslavující knihu tentokrát v interiéru.

Druhá sálová knihovna na sebe nenechala dlouho čekat – ještě před koncem 16. století vyrostla ve Vatikánu. Další rychle následovaly v různých zemích, v kláštřích a královských palácích, ale také na zámcích.

K nejvýznamnějším sálovým knihovnám patří **Prunksaal** v dnešní Národní knihovně ve vídeň-

ském Hofburgu, vystavený v letech 1723–1726 Johannem Fischerem von Erlach. K dopravě knih do vyšších polic dodnes slouží v této knihovně 40 žebříků a dřevěné krosny, v nichž se knihy přepravují.

Za zmínku stojí ještě jedna knihovna: **Herzogin Anna Amalia – Bibliothek** ve Vymaru, která ještě více vstoupila do povědomí po ničivém požáru v roce 2004, ze kterého už povstala do bývalé krásy (2007). Pro knihovnu byl přestavěn v roce 1766 tzv. Zelený zámek (z roku 1565). Z interiéru s mnoha krásně vyzdobenými místnostmi vyniká rokokový sál a knižní věž.

U nás je knihoven s barokním sálem celá řada. Nejznámější jsou ty klášterní pražské: **Teologický sál Strahovské knihovny** (roku 1671 postavil Giovanni Dominik Orsi za opata Jeronýma Hirnheimma), **sál v Klementinu** z roku 1722 a v **Břevnově** z roku 1751, **Filozofický sál Strahovské knihovny** (1783–1794 pro opata Mayera, tvůrce regálů Jan Lahofer) a dále na zámcích v **Kroměříži**, **Náměšti nad Oslavou** a na dalších místech.

Tyto knihovny byly vždy jen součástí určité budovy, a pokud šlo o celé budovy, bylo to vždy jen jedno z křídel stavby dotvářející klášterní, univerzitní či šlechtický areál.

Barokní sálová knihovna, která měla před sebou renesanční zkušenost, umísťuje regály ke stěnám a uvolňuje tak středový prostor. Ten samozřejmě nemůže zůstat prázdný, a tak ho – alespoň zatím – vyplňují jen někdy stoly a židle, jak by očekával dnešní návštěvník knihovny, ale podle typu knihovny a zálib stavitele i různé artefakty: sochy, v klášteřích zejména globusy a mapy, ve šlechtických knihovnách mapy, zbraně či naturálie (např. lovecké trofeje).

Prostor nad regály (většinou tvarovanými) a strop jsou vyzdobeny malbou. Na rozdíl od pultové knihovny, která je až strohá, je sálová knihovna barevná a plná uměleckých předmětů a výzdoby.

Knihovny v této době stále měly – s výjimkou univerzitních – velmi omezenou klientelu. V klášteřích mnichy a v případech šlechtických knihoven jen okruh nejbližších příbuzných a návštěvníků majitele sídla.

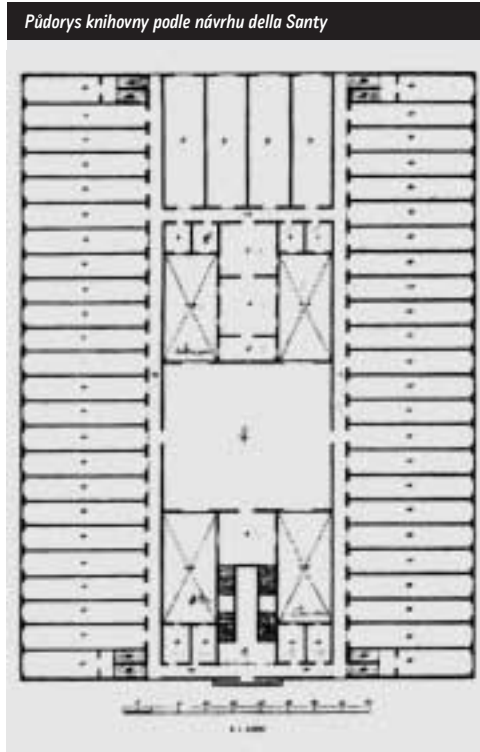
Regály pouze u stěn v podmínkách druhé informační exploze vyvolávají brzy problém s umístěním stále častějších přírůstků. Stavitelé těchto honosných knihoven se ho většinou snažili eliminovat projektováním vyšších regálů a také galerií, výjimečně i dvou nad sebou. Toto řešení však brzy

přestávalo stačit. Karikatura císařské knihovny ve Vídni ukazuje, kam by takové řešení vedlo. Knihovník by se mnil v horolezce, který dobývá knihy ve stále vyšších a vyšších regálech.

TROJSLOŽKOVÉ KNIHOVNY

Knihovny na tuto situaci musely reagovat. Chodby a přilehlé prostory se přebudovávaly na skladiště či prostory pro knihovníky, kteří potřebovali silící příliv přírůstků zpracovávat. Barokní okázalost v knihovnách začala limitovat rozvoj knihov-

nických služeb. Ale až Ital Leopold della Santa analyzoval výsledky předcházejících století a formuloval roku 1816 ve svém spise principy **trojsložkové knihovny**. Dlužno ovšem říci, že spíše kodifikoval stav, jaký se už v knihovnictví uplatňoval. Santa rozdělil prostory velké knihovny na tři složky a současně navrhl jejich prostorové uspořádání.

Jaké to byly složky? Především prostor pro čtenáře, nazývaný čítárnou, dále prostory pro knihovníky a konečně sklady. Současně rozvrhl, jak tyto prostory mezi sebou skloubit: po vstupu dominovala čítárna, za ní následovala pracoviště knihovníků a po stranách, s výjimkou vstupu, sklady. Osvětlení měla zajišťovat (jde o velké knihovny) čtyři atria uvnitř budovy a okna na fasádě. Úskalím byla tato okna, protože měla vést především do skladišť. Začíná se prosazovat zásada nekřížení cest knihy, čtenáře a knihovníka.

Architektura tak reagovala na měnící se potřeby knihoven. Bylo už na čase, jak jinak by mohly pracovat především národní knihovny, jejichž fondy se začaly blížit prvnímu miliónu svazků nebo už ho překonávaly.

NÁRODNÍ KNIHOVNY

Mezi prvními stavbami národních knihoven byly **francouzská v Paříži**, **britská v Londýně** a **kongresová ve Washingtonu**, realizované v 19. století. Zejména anglická národní knihovna známá jako Britská knihovna (původně knihovna Britského muzea), dokončená v roce 1856 s kruhovým půdorysem čítárny, ovlivnila mnoho dalších, především na britských ostrovech. V letech 1885–1920 tam bylo postaveno na šest set (!) knihoven, z nichž mnohé uplatnily zmíněný půdorys. V jiných zemích však toto řešení nenalezlo takový ohlas (v českých spíše proto, že se zde knihovny nestavěly).

V 19. a 20. století se prudce zlepšovaly stavební materiály a technologie postupně aplikované do stavitelství. Rozpadá se stylová jednota architektury a střídání stavebních slohů od klasicismu přes novogotiku, novorománský a novorenesanční sloh až k secesi a jejich vzájemné prolínání poznamenávalo vzhled knihoven. Ruku v ruce s tím se měnila i činnost knihoven a v této souvislosti i jejich interiér, kde se objevil výpůjční pult a čtenářské katalogy.

Postupně narůstal další problém. Ve velkých knihovnách se statisíci svazky se pracovalo v pro-

storách s mnoha příčkami podle požadavků statiky. Zlepšující se technické možnosti aplikované na stavbách od 19. století, zejména železobeton a ocelový skelet, vnesly do architektury funkcionalismus využívající větší rozpory a modulární konstrukci zbavující stavby zbytečných příček.

To byl poslední zřetelný posun v architektuře knihoven v etapě druhé informační exploze. Všechny knihovny vznikající po této explozi nebyly umístěny v nádherných barokních sálech. Především proto, že některé využívaly starší prostory určené původně jiným účelům nebo proto, že stavebník nemohl dodat svým knihám takového lesku.

STAVBY KNIHOVEN U NÁS

Do tohoto historického schématu se samozřejmě nevejdou stovky a tisíce školních, spolkových a městských knihoven, které postupně začaly vyrůstat v Evropě, u nás až v 19. století. Vznikaly jako součásti víceúčelových staveb (málokdy jako samostatné budovy), u nás většinou v budovách a prostorách původně věnovaných jiným činnostem, a na začátku dokonce i v bytech knihovníků.

Vůbec první samostatnou budovu pro knihovnu dal u nás postavit **Petr Vok z Rožmberka** v reakci na to, že finanční situace ho donutila prodat staleté rodové sídlo Český Krumlov a přenést ho do **Třeboně**. V tomto městě v roce 1605 vyrostla dvoupodlažní jednoduchá budova v přízemí se služebními byty rožmberských úředníků (včetně knihovníka Václava Březana), a teprve v patře se dvěma místnostmi o ploše asi 320 m² pro knihovnu. Byla to tedy stejně víceúčelová stavba.

Další budova – tentokrát už výhradě pro knihovni účely – vznikla ale až skoro po třech staletích ve **Svitavách**. Svitavský rodák a úspěšný podnikatel **Valentin Oswald Ottendorfer** dal knihovnu postavit pro německou většinu ve městě v letech 1891–1892. Vyprojektoval ji architekt Germano Wanderley ve stylu německé renesance, s rohovou věžicí a kapacitou 30 tisíc svazků. Budova byla vystavěna jako dominanta náměstí, které však za minulého režimu zcela zdevastoval dopravní průtah městem. Stavba má tři podlaží: v prvním byla půjčovna a čítárna, ve druhém sál pro 415 osob s pódiem a dvěma postranními místnostmi pro zázemí, ve třetím byl byt knihovníka. Toto pojetí bylo zcela moderní, využívalo newyorských zkušeností Valentina Ottendorfera. V minulých letech prošla

celá budova rekonstrukcí a patří dnes městskému muzeu. Městská knihovna, pro kterou byly tyto prostory malé, sídlí nedaleko v rekonstruovaném bývalém továrním objektu známém jako Fabrika.

V meziválečném období byly u nás postaveny dvě budovy pro knihovny, obě v Praze pro městskou knihovnu, a obě se otevřely pro veřejnost v roce 1929, i když prvá z nich – dnešní **Městská knihovna v Praze** na Mariánském náměstí byla financována – Pražskou městskou pojišťovnou – slavnostně předána primátorovi města už 25. října 1928. Palácová budova se svým reprezentativním průčelím obrací do Mariánského náměstí. Průčelí se šesti alegorickými sochami od Ladislava Kofránka jakoby chtělo připomínat italské renesanční knihovny. Knihovna vedle velkých čtenářských sálů sdružovala dva přednáškové sály a občerstvení v suterénu, muzejní sál, divadélko Říše loutek a výstavní prostory v horních patrech (ty však nikdy nevyužívala). Odbornou knihovnickou veřejností Evropy byla označena za špičkovou evropskou knihovnu. Druhá budova MKP byla postavena na **Královských Vinohradech** v Korunní ulici.

Třetí knihovnou, která získala účelově vlastní prostory, byla na začátku 30. let městská knihovna v **Děčíně**, ta ovšem v budově společně s peněžním ústavem. Za bývalého režimu byla vystavěna pobočka **MKP** na **Ruské ulici** (1983), dále dnešní Městská knihovna v **Mostě** (1984) a pro řadu poboček v Praze, Plzni a Brně byly vyprojektovány a realizovány prostory jako součásti obchodních či kulturních středisek.

VOLNÝ VÝBĚR VERSUS PROSTOROVÉ ŘEŠENÍ

Činnost knihoven a jejich uspořádání se postupně proměňovalo. Největším zásahem ovlivňujícím i prostorové řešení bylo zavedení volného výběru, které bylo aplikováno nejdříve v USA, ve veřejných knihovnách v Pawtucket Rhode Island (1879) a Clevelandu (1890). V Evropě zaváděly volný výběr postupně knihovny v Anglii (1894), Norsku (1902), Německu (1909) ad. U nás byl průkopníkem tohoto stavění knihovního fondu **Gustav Vítek v městské knihovně v Polné**, přesně od 1. září 1930. O dopadu tohoto činu mezi čtenáři svědčí výmluvně statistika polenské knihovny: 30 250 výpůjček v roce 1930, o rok později už 40 394. Ale publicitu této převratné organizaci knihovního fondu dal u nás až **Jaroslav Frey**, který ji použil prvně v **dětském oddělení Městské knihovny v Praze**, ovšem o něco později než Gustav Vítek.

Přes nesporné výhody se volný výběr v Česku ve zmiňované době rozšiřuje jen pomalu, změna nastala až po druhé světové válce. Jeho zavádění pronikavě měnilo interiér knihovny. Pravidelné uspořádání regálových řad ve skladištích se mění a dokonce se daří překonávat konzervativní požadavek knihovníků, aby od výpůjčního pultu bylo vidět do všech uliček mezi regály. Jejich rozestavení (paprskovitě, do pravých úhlů atd.) vytváří pro čtenářská pracovní místa různá lákavá, tichá či rušnější zákoutí, s výhledem ven. To je vlastně další důsledek volného výběru – rozbíjí dislokaci čtenářských míst jen do čítárny a studovny. Tato proměna je pozvolná a úzce souvisí s nastupující flexibilitou knihovny, což se odrazilo na vztahu čtenářů ke knihovně a k jejímu využívání. Čtenářům byl předtím povolen přístup jen k výpůjčnímu pultu, nyní mohli procházet většinu knihovních prostor, kde se skladiště postupně měnila v půjčovny.

Tento trend se nezastavil a v 80. letech minulého století začaly některé vědecké knihovny v Německu a v dalších zemích zpřístupňovat i některá skladiště. Například vysokoškolská knihovna v Regensburgu ve skladišti nemá žádné knihovní jednotky, které by byly mimo režim volného přístupu čtenářům.

Nastupující využívání audiovizuálních prostředků pak předznamenává už příchod nové etapy – třetí informační exploze.

Dokončení příště, Foto archiv autora

DESIGN, GRAFIKA A INFORMAČNÍ ARCHITEKTURA

Ve světě informací a znalostí nejsou důležité jen samotné informace, ale také jejich logické členění a vizuální prezentace. Obě složky, tedy obsah i forma, jsou podstatné a měly by být ve vzájemné rovnováze. Knihovny a znalostní instituce se ovšem často zaměřují pouze na informace a jejich pořádky. Vizuální podobu informací však často neprávem opomíjejí.

Stránky a služby Webu 2.0 měly již od samého počátku poměrně specifickou grafickou úpravu – používaly například pastelové barvy, velké obrázky, ikony i texty a také různé grafické efekty jako průhlednost, stíny, odlesky nebo „zrcadlení“ (kdy například logo stránek mělo pod sebou svůj vlastní odraz). Kvůli velmi častému používání těchto prvků býval jejich design často parodován, ale přesto se v zásadě jednalo o posun ke zjednodušení a zpřístupnění služeb a informací.

Paralelně s nástupem Webu 2.0 se také začínalo mnohem více hovořit o významu přístupnosti a použitelnosti v oblasti interakčního designu. Nešlo samozřejmě jen o otázku grafiky, ale také o přehledné a logické členění obsahu, o tzv. „informační architekturu“. Tvůrci webových stránek a počítačových programů se snažili vycházet uživateli vstříc – tento trend se označoval jako „user-centered design“, tedy design zaměřený na uživatele.

VÝZNAM ROZHRAŇÍ

Interface neboli rozhraní je nezbytnou součástí každého počítačového programu, webových stránek či informačního systému. Je základem interakce mezi člověkem a počítačem, proto také tento vztah označujeme jako **HCI** – human-computer interaction. **Jedná se o určitý „mezičlánek“ mezi systémem a jeho uživatelem**, díky němuž může uživatel pracovat s programy a aplikacemi, vyhledávat informace uložené v databázích nebo si třeba jen prohlížet webové stránky.

Ovládací rozhraní tedy funguje jako určitá „vstupní brána“ do digitálního světa jedniček a nul, do světa informací. Správně navržené a funkční rozhraní je nepostradatelné, protože bez tohoto „pro-

středníka“ by se daná aplikace logicky nedala vůbec ovládat – podobně jako se bez volantu nedá řídit auto. A protože jsou pro nás nejvýznamnější podněty vizuální, obvykle preferujeme **rozhraní grafická**, tzv. **GUI** (Graphical User Interface).

JAK POHŘBÍT INFORMACE

Ačkoliv máme k dispozici celou řadu prostředků pro tvorbu přehledné grafiky a vhodného rozhraní, ne vždy toho dokážeme využít. Právě významné znalostní instituce, jako jsou knihovny, archivy, informační centra a podobně, totiž vizuální stránku často zanedbávají. Jde to samozřejmě ruku v ruce i s tím, že zejména menší knihovny necítí potřebu investovat do IT infrastruktury. Řada z nich používá velmi staré vybavení (např. automatizované knihovní systémy ještě pod systémem DOS), některé knihovny na informační techniku rezignovaly úplně a nemají kupříkladu ani webové stránky.

Absence grafiky a vhodného interakčního designu se obvykle omlouvá tím, že to není nic důležitého. U on-line vyhledávání by grafika údajně jen prodlužovala prohlížení databází a načítání stránek, a administrace různých knihovních a informačních systémů jsou určeny pro informační profesionály, kteří takové „zbytečnosti“ jako GUI nepotřebují.

Není to samozřejmě pravda. Právě zmiňovaní odborníci musejí s takovými systémy dlouhé hodiny pracovat a jistě by ocenili, kdyby vypadaly dobře a zejména se dobře i ovládaly. Ani údajná datová náročnost není problém, protože jakýkoliv design může být zoptimalizován tak, aby se načítal rychle a bez problémů. Naopak, řada databází je zoufale pomalá, ačkoliv používají jen dvě barvy

a textová tlačítka. Vše zkrátka záleží na návrhu a naprogramování celého systému, nikoliv na grafice.

Také pro uživatele je tato situace poměrně nepřijemná. **Informační systém, ve kterém se nikdo nevyzná, je nepoužitelný, a informace v něm uložené nemají tím pádem žádnou hodnotu.** A jak dobře víme, informace je informací, teprve pokud je sdílena, používána, komunikována. Pokud jen leží někde v chaotické a nepřístupné databázi, pak to není informace, ale jen nezajímavý shluk dat. Není tedy divu, že uživatelé často knihovny vůbec nevyužívají a informace si hledají sami třeba přes *Google*.

UŽIVATEL NA PRVNÍM MÍSTĚ

Podobně jako v obchodech občas slyšíme okřídlenou větu „Náš zákazník, náš pán“, také návštěvníci webových stránek a uživatelé on-line služeb by měli mít stejné výsady a komfort. Protože webové stránky nebo informační báze nevytváříme jen tak pro zábavu, ale právě pro naše uživatele. Cílem by tedy nemělo být jen „umístit někam informace“, ale zpřístupnit je takovým způsobem, aby je zájemce mohl co nejnázne najít a využít.

V oblasti ovládacích rozhraní se tomuto přístupu říká „**user-centered design**“ (design zaměřený na uživatele), u internetových stránek zase hovoříme o **použitelnosti** (usability). Uživatelé jsou tedy na prvním místě, a tvůrci webů a služeb se jim snaží vycházet vstříc. Stránky by měly být přehledné a graficky zajímavé, informace by měly být snadno a rychle vyhledatelné a neměla by chybět ani nápověda a možnost kontaktu i zpětné vazby.

Související vlastností je také tzv. **přístupnost** (accessibility). Zatímco použitelnost hodnotí celkové rozvržení a funkčnost stránek nebo služeb pro všechny, přístupnost se zaměřuje primárně na osoby s nějakým postižením nebo jinými specifickými potřebami. Nemusí se jednat jen například o nevidomé, kteří nás pravděpodobně napadnou jako první. Různá „znevýhodnění“ mohou být také dočasná (například ruka v sádře = zhoršené ovládnutí) nebo i technická (například černobílý monitor = zhoršené vnímání barev a kontrastu).

INTERAKČNÍ DESIGN A KNIHOVNY

Řešení této situace není nijak zvláště složité, ale vyžaduje určitou změnu vnímání (v tom, že design

není něco zbytečného, ale je naopak poměrně klíčovou záležitostí). Knihovny by jednoduše měly dělat to samé, o co se již delší dobu snaží celá řada firem a dalších subjektů – tedy **zaměřit se na přístupnost a použitelnost svých on-line služeb**. Jinými slovy, měly by se zamyslet nad tím, co jejich uživatelé potřebují, a jak co nejlépe a nejrychleji saturují své informační potřeby.

Zejména menší knihovny mohou oprávněně namítnout, že nemají dostatek prostředků na nejnovější informační systémy a technologie, ale ani to by je nemělo odradit. Mohou totiž **vzájemně spolupracovat a sdílet své zkušenosti, znalosti a osvědčené postupy**. Například Knihovna města Hradce Králové vytvořila již v roce 2006 tzv. **Šablonu webu pro malé knihovny**, díky které si mohlo již cca 650 knihoven vytvořit rychle a v podstatě zdarma alespoň základní internetovou prezentaci. Knihovna získala za tento projekt cenu *Knihovna roku 2007* v kategorii *Informační počín*.

Určitě by nebylo špatné, kdyby vznikly ještě další podobné projekty – zaměřené například na přístupnější a použitelnější rozhraní katalogů nebo třeba na jednoduchou integraci „Web 2.0 prvků“, o kterých jsme hovořili v předchozích dílech (blogy, sdílení, komunity, znalostní systémy wiki, RSS kanály atd.). Mimořádně, právě využívání technologií Webu 2.0 se od letošního roku stalo novým kritériem soutěže **BIBLIOWEB**.

ZÁVĚREM

Jak již bylo řečeno, vhodný grafický a informační design by měl být klíčovou součástí každého webu, programu či informačního systému. **Design ovšem neznamená pouze vzhled, ale především funkčnost.** Vhodná informační architektura umožní uživateli naplno využít potenciál, který konkrétní program/web/systém nabízí. Zastaralá grafika, nepřehledná navigace či nelogické rozvržení dokáží naopak i sebelepší informační zdroj poškodit (nebo přímo zničit).

Ovládací rozhraní by měla být funkční, přehledná, přístupná a použitelná. Jinými slovy, uživatelům by se mělo se systémem dobře pracovat, měli by se v něm snadno a rychle zorientovat a neměla by chybět ani zmiňovaná možnost nápovědy a zpětné vazby. Pokud se toto podaří, brány do znalostního prostředí se mohou otevřít dokořán – pro knihovny i jejich uživatele.

Knihovna Vojenského historického ústavu v Praze (1919–2009)

Knihovna Vojenského historického ústavu Praha (VHÚ Praha) je specializovanou veřejnou knihovnou, jejíž fondy jsou zaměřeny převážně na vojenskou historii. V loňském roce knihovna jako organická součást VHÚ prošla, stejně jako celý ústav, reorganizací a v současné době se skládá ze dvou referátů – *Referátu historických fondů (RHF)* a *Referátu speciálních fondů (RSF)*. Referát historických fondů, do kterého se přetvořila původní knihovna, sídlí přímo v areálu VHÚ v Praze na Žižkově. Jako Referát speciálních fondů byla k VHÚ přičleněna knihovna zrušené Agentury vojenských a informačních služeb (AVIS) se sídlem v budově Geografického ústavu AV ČR v Praze Dejvicích. Následující příspěvek bude zaměřen převážně na původní knihovnu, tedy Referát historických fondů označovaný jako knihovna VHÚ Praha.

Historie

Knihovna VHÚ Praha vstupuje v letošním roce do 90. roku své existence a její vznik je spojen s působením několika institucí, jejichž činnosti a záměry se částečně prolínaly. První z nich je *Památník odboje*, který byl zřízen v roce 1919 při Ministerstvu národní obrany. Jeho cílem bylo shromažďování a evidence hmotných památek a písemností o 1. československém odboji. Památník byl deponován v budově Národního muzea, v níž sídlila i jeho knihovna. Sbírky muzejní povahy pak byly

částečně rozptýleny po území Prahy (letohradek Hvězda, zámek v Troji, Trojická ulice v Praze).

Ve stejném roce byl při Zemském archivu českém založen *Archiv národního osvobození*, jehož účelem bylo podchytit vzpomínky vojáků na světovou válku. Archiv měl sídlo, stejně jako část Památníku odboje, v Národním muzeu. Ačkoliv obě instituce sídlily v jedné budově, tak své činnosti rozvíjely odděleně, včetně budování knihovnických fondů.

V roce 1920, opět při Ministerstvu národní obrany, vznikl další ústav, a to *Vojenský archiv Republiky československé*. V tom samém roce bylo pak při Československém vojenském ústavu vědeckém založeno *Vojenské muzeum Republiky československé*. To bylo v roce 1926 od vojenského ústavu vědeckého odloučeno a přičleněno k Vojenskému archivu RČS, čímž vznikla jedna instituce, která nesla označení *Vojenský archiv a vojenské muzeum*. I při této instituci byla budována oborová knihovna, jež měla reflektovat potřeby svých pracovníků.

Ve druhé polovině 20. let tu tak paralelně existovaly tři instituce s podobným zaměřením a cíli. Proto bylo v roce 1929 přikročeno k výstavbě *Památníku osvobození*, který do sebe integroval tyto tři stávající instituce. Vyřešil se tím i problém roztroušenosti sbírek a jednotlivých pracovišť po území Prahy. Kromě menší části, která zůstala v Invalidovně, sem byly přesunuty všechny sbírky.

Pohled na křídlo s knihovnou z nádvoří VHÚ, knihovna zabírá přízemí a první dvě patra.

Interiér studovny

Foto archiv knihovny

Ukázka zrestaurovaného rukopisného plánu z roku 1826

Ukázka zrestaurovaného situačného plánu ležení z roku 1739

Foto archiv knihovny

Pro výstavbu Památníku osvobození byla vybrána památná hora Vítkov. Návrh architektka Jana Zázvorky se skládal ze dvou objektů, jeden byl umístěn na vrcholu hory, druhý na úpatí. Na vrcholu dodnes stojí budova Pantheonu, mauzolea (od 50. do počátku 60. let tu bylo vystaveno tělo zesnulého československého prezidenta Klementa Gottwalda) a jezdecká socha Jana Žižky z Trocnova od sochaře Bohumila Kafky (socha zde byla vztyčena až na počátku 50. let a doposud je největší jezdeckou sochou na světě). Na úpatí hory byla vybudována účelová budova, v níž v současné době sídlí jak ředitelství VHÚ, tak muzeum a knihovna.

V průběhu 30. let, i po sloučení všech tří institucí, však při Památníku osvobození pracovaly knihovny dvě: *knihovna Památníku osvobození* a samostatně *knihovna Vojenského muzea*. Slibný vývoj nejen obou knihoven, ale i celého památníku přerušily mnichovské události a následná okupace v roce 1939. V září 1939 byl Památník odboje prohlášen za součást rušeného Ministerstva národní obrany a z rozkazu říšského protektora uzavřen, což se dotklo i knihovny. Budovy památníku zabralo gestapo a byl zde umístěn ústav tzv. Kriegswissenschaftliche Verbindungsstelle, který spravoval záležitosti muzejní, archivní i knihovny. Jeho součástí bylo oddělení pro zřízení německého Vojenského muzea (Heeresmuseum Prag), při němž působila i knihovna (Heeresbücherei Prag), do které putovaly knihy ze zrušených vojenských útvarů. Sbírkové, včetně knihovnické, byly ze zabrané budovy na Žižkově a z karlínské Invalidovny přestěhovány do Schwarzenberského paláce na Hradčanech, kde přečkaly

okupaci v relativně dobrém stavu, alespoň co se týče knihovnického fondu.

Po válce započala obnova nejen ústavu, ale i obou knihoven. Práce spojená se shromažďováním rozptýlených sbírek včetně mobiliáře vyžadovala značnou námahu i čas, nicméně *knihovna Památníku odboje* začala své služby nabízet již v roce 1946. Knihovna vojenského muzea na tom byla hůře i díky ztrátě přírůstkových seznamů, kvůli čemuž neměla možnost zjistit, jak hodně byl fond obdobím protektorátu poškozen.

Na základech Památníku odboje byl v roce 1945 založen Vojenský historický ústav, který převzal i jeho knihovnu, zatímco *knihovna Vojenského historického muzea* vyvíjela svou činnost samostatně. Ke sloučení obou knihoven došlo až v roce 1955. V roce 1969 byla ke knihovně přidružena část fondu knihovny Vojenské politické akademie Klementa Gottwalda (VPA KG), zbytek knihovny se společně s VPA přestěhoval do Bratislavy. K faktickému sloučení fondů došlo až v roce 1975.

Po roce 1989 se knihovna otevřela více i pro veřejnost. Započala s obnovou, doplňováním a hlubší profilací svého fondu. K veřejnosti se tak dostala nejen literatura zahrnutá mezi tzv. prohibita, ale také dokumenty legionářské, o prvním a druhém i západním odboji, a to jak české, tak zahraniční produkce.

V současné době knihovna prochází dynamickým rozvojem, daným nejen intenzivní automatizací a digitalizací, ale i co se týče doplňování literatury celosvětové proveniencí a rozšířením služeb nejen pro vlastní badatele, ale i pro širokou odbornou i laickou veřejnost.

Současný stav Fondy

Knihovna VHÚ Praha (RHF) má ve svém fondu kolem 150 000 knihovnických jednotek. Obsahově se zaměřuje na vojenskou historii nejširšího charakteru. Kromě toho se ve fondu nacházejí dokumenty týkající se obecné historie, politologie, společenských a humanitních věd. Kromě klasických knih jsou zastoupeny rukopisy, staré tisky, periodika, kartografické dokumenty a dokumenty na audiovizuálních nosičích.

Fond rukopisů a starých tisků pokrývá období mezi 16.–18. stoletím a jejich celkový počet je cca 7000. Obsahově jsou to dokumenty jednak o všeobecné vojenské historii, jednak ze speciálních vojenských oborů, jako je architektura či lékařství. Časově pokrývají období od antiky až po tehdejší dobu. Ve fondu rukopisů převažují deníky, příručky a reglementa.

Dalším větším celkem je fond vojenské literatury 19. století. V současnosti obsahuje asi 16 000 jednotek. Původně byl deponován v karlínské Invalidovně, přes kterou se v roce 2002 přehnal povodeň. Část depozitářů byla zatopena, a knihovna tak přišla asi o 20 000 svazků, které musely být z fondu odepsány, protože byly nenávratně zničeny.

Fond nejnovější literatury (cca od roku 1914) čítá kolem 85 000 svazků, a to jak české, tak zahraniční proveniencí. Představuje jádro knihovny, tzv. živý fond, a díky svému vývoji obsahuje např. téměř kompletní legionářskou literaturu.

Ve fondu periodik se nachází asi 2000 titulů, což představuje kolem 28 000 svazků. Nejstarší noviny pocházejí z konce 18. století, jádro ovšem tvoří periodika (noviny i časopisy) z 20. století. Kromě profilových vojenských periodik a útvarových časopisů jsou zde zastoupeny noviny a časopisy příbuzných oborů a denní tisk. Nacházejí se zde i samizdaty prvního i druhého československého odboje.

Zcela unikátní sbírku představuje fond nejen topografických, ale i speciálních a historických map a plánů (plány pevností a plány bitev), který pokrývá období od 17. až do 20. století.

Služby

Knihovna VHÚ Praha nabízí standardní knihovnické služby, včetně zpracování odbor-

ných tematických rešerší. Jako specializovaná knihovna, která primárně slouží potřebám vlastních badatelů, má určitá specifika týkající se např. omezeného povolení absenčních výpůjček apod.

Od roku 2004 probíhá v knihovně intenzivní retrospektivní konverze fondu, která má za cíl zpřístupnit fondy knihovny a rozšířit povědomí o sbírkách širší veřejnosti. Na provozu knihovny se podílí 5 stálých zaměstnanců a cca 12 externích pracovníků z řad studentů knihovnictví a historie, kteří spolupracují při retrokonverzi fondu, a to jak novodobého, tak fondu rukopisů, starých tisků a map.

Od roku 2008 je knihovna aktivním členem služby *Ptejte se knihovny*. Své služby poskytuje i širší laické veřejnosti, nicméně hlavními uživateli jsou kmenoví zaměstnanci ústavu a badatelé z příbuzných institucí a oborů.

Digitalizace

Fond knihovny VHÚ Praha lze považovat za vzácný a unikátní, a to i ve středoevropském měřítku. Vzhledem k tomu, že rukopisy a staré tisky podléhají zpřísněnému režimu výpůjček a také proto, že fond periodik je ohrožen nejen degradací papíru, ale i frekvencí výpůjček, zapojila se knihovna do celostátních projektů digitalizace *Manuscriptorium* a *Kramerius*.

V projektu VISK 7 – podprogram Kramerius, do kterého se zařadila v roce 2006, se jedná o kontinuální projekt *Historie a vojenství v dobovém tisku*. Výběr dokumentů se provádí jednak s ohledem na jejich fyzický stav, jednak podle četnosti jejich využití a badatelské hodnoty. Z hlediska profilace se do projektu zařazují bohemikální dokumenty (knihy i periodika) z konce 19. století a přelomu 19. a 20. století, a z období 1. a 2. světové války a exilu, stejně jako z období 1. republiky.

Do programu VISK 6, podprogramu Memoria Mundi Series Bohemica (Manuscriptorium) se knihovna zapojila v roce 2007 projektem *Historie a vojenství v dobových písemnostech*. K digitalizaci se vybírají, s ohledem na jejich fyzický stav a jedinečnost, nejvýznamnější rukopisy a staré tisky ze 17. století, v případě některých skutečně výjimečných dokumentů i mladší, převážně z 18. století.

Digitalizované dokumenty z obou projektů

jsou volně přístupné badatelům a návštěvníkům v prostorách knihovny VHÚ. Dokumenty digitalizované v projektu Kramerius jsou dle licenčních podmínek přístupné i z portálu projektu Kramerius v Národní knihovně ČR. Dokumenty (knihy i periodika), které vzhledem k datu svého vydání již nepodléhají autorskému právu, jsou volně k využití prostřednictvím internetu také na portálu Kramerius. Dokumenty z projektu VISK 6 jsou pak přístupné prostřednictvím internetu dle licenčních podmínek systému Manuscriptorium.

Kromě celostátních projektů spolupracuje knihovna VHÚ Praha také na digitalizaci svých sbírek v součinnosti s Vojenským ústředním archivem – Vojenským historickým archivem.

Metodický portál RVP

Základní informační gramotnost, tj. vyhledávání a získávání informací, potažmo jejich kritické hodnocení, je v současnosti jedním z nejdůležitějších cílů vzdělávacího procesu. Žáci by se měli učit informace vyhledávat, třdit, systematizovat, kritizovat...¹, s celým procesem pak kráčí rozvíjení gramotnosti čtenářské.

Z tohoto hlediska dochází ke kompatibilitě cílů škol a knihoven. Knihovny totiž naplňují mimo jiné i cíle vzdělávací. Poskytují širokou škálu programů pro školy. Smyslem nabízených lekcí je budování vztahu dětí k četbě a knihovnám jako informačním institucím obecně, přičemž často předstupněm kontaktu dítěte s „velkou“ knihovnou je knihovna školní.

Účelem tohoto článku je upozornit knihovníky jak knihoven školních, tak i ostatních věnujících se práci s dětmi na zdroj inspirací, metod a námětů v podobě webových stránek **Metodického portálu** na adrese www.rvp.cz, který provozuje Výzkumný ústav pedagogický v Praze.

Co je Metodický portál

Myšlenka internetového portálu pro učitele byla zrealizována v souladu s cíli probíhající školské reformy. Učitelská veřejnost dlouho volala po prostoru, kde by mohla sdílet své nápady a didaktické postupy. Zároveň tak byla dána učitelům možnost podílet se na tvorbě vzdělávacích metod a obsahů. Zhruba po dvou a půl letech existence portálu („ostrý“ provoz

V tomto případě je primárním cílem digitalizovat vzácné, často rukopisné mapy a plány.

Díky digitalizaci začala knihovna budovat repozitář digitalizovaných dat, která by v blízké budoucnosti měla být volně k dispozici všem uživatelům knihovny.

Závěr

Jako odborná specializovaná knihovna, vlastní unikátní sbírku celosvětové provenience, aspiruje knihovna na garanta v Česku vydávaných militárií. Snahou všech pracovníků knihovny je rozšířit její služby pro širokou veřejnost vybudováním moderní knihovny 21. století.

JANA BACHOVÁ » knihovna@vhu.cz

byl spuštěn 22. 8. 2006) je možné konstatovat (na základě statistiky sledovanosti, rozsahu a kvality obsahu, zpětné vazby uživatelů), že se jedná o smysluplný počín, který nemá v současné době (co se týče podobných portálů) u nás konkurenci. Podařilo se vytvořit opravdu širokou komunitu lidí, kteří jeho obsah využívají, hodnotí, komentují a kteří jej svými erudovanými příspěvky pomáhají vytvářet.

Využití Metodického portálu knihovníky

Jak již bylo předesláno: knihovna je prostor, ve kterém často dochází k naplňování vzdělávacích a výchovných cílů. Mnozí z knihovníků také absolvují kurzy zaměřené na vzdělávací problematiku, někteří jsou absolventi pedagogických fakult, učitelé povolání jim tedy není vzdálené. Z tohoto hlediska je portál místem, kde mohou knihovníci nalézt inspiraci pro svou práci. Zajímavé budou pro ně zejména příspěvky věnující se čtenářské gramotnosti i materiály, které jsou nějakým způsobem zaměřené na práci s informacemi.

Jak na to? Stačí do portálového vyhledávače vložit např. heslo „čtenářská gramotnost“ a uživatel může prohlížet a stahovat nepřeberné množství teoretických statí a praktických postupů obohacených o pracovní listy. Nabídka je samozřejmě bohatší. Je možné nalézt také náměty ke všem vzdělávacím oblastem a průřezovým tématům – řečeno terminologií rámcových vzdělávacích programů. (Pro knihovníky je cenná zejména oblast *Jazyk a jazyková komunikace* či průřezové téma *Mediální výchova*; stačí zvolit odkaz *Metodická podpora*.) Další materiály pak nabízí subdoména <http://dum.rvp.cz>. Nezanedbatelným bonusem je vyhledávání ve velice přehledném uživatelském prostředí.

Foto archív MěK Písek

Možnost další spolupráce

Kreativním knihovníkům se nabízí i možnost na Metodickém portále publikovat. Samozřejmě hlavně těm, kteří jsou schopni sestavit aktivizační, originální, inspirativní a po didaktické stránce zvládnutý materiál (počin), ať již v podobě projektu či metody. Zde je poté nutné kontaktovat příslušného regionálního koordinátora (kontakty jsou uvedeny v sekci *Pro autory*) a konzultovat s ním další postup.

JAKUB HORÁLEK, regionální koordinátor
Metodického portálu www.rvp.cz » horalek@rvp.cz

- 1 VÚP. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. 2007. Dostupný z [www: http://www.rvp.cz/sekce/58](http://www.rvp.cz/sekce/58).

Vybrali jsme z jarních akcí...

Letošní jarní měsíce jsou opět přímo nabity událostmi, které by knihovnický časopis určitě neměl opomenout. Přestože je *Čtenář* od letošního roku o čtyři stránky bohatší, zajímavých akcí v knihovnách stále přibývá a my občas zjišťujeme, že bychom potřebovali být tzv. nafukovací. Poté samozřejmě přicházejí i měsíce na první pohled ospalejší, kdy se život v knihovnách musí přizpůsobit i dalším povinnostem.

Již v minulém čísle jsme připomněli, že stále vítáme příspěvky z vašich knihoven, které mohou být inspirací pro ostatní. Měly by být zaměřeny na praktické zkušenosti, ale i problémy, které vás „pálí“. V tom aktuálním určitě nemůžeme opomenout **Noc s Andersenem (3.–4. 4.)**, která (už dle zpráv plnicích elektronickou konferencí) byla opět velmi úspěšná. Kouzelné noci ovšem ještě předcházela na počátku března **Týden čtení (9.–15. 3.)**, kterému věnujeme příspěvek zaměřený na jeho propagaci v médiích. Týden čtení byl aktivitou, která v některých knihovnách mohla nahradit třeba akce spojené s *Březnem – Měsícem internetu*. Ten totiž v letošním roce po jedenácti ročnících skončil. Což ovšem neznamená, že by neproběhla například zajímavá konference **INSPO (14. 3.)**, tentokrát

výrazně zaměřená na převod mluvené řeči do textu. V průběhu konference byly rovněž vyhlášeny výsledky 5. ročníku literární soutěže *Internet a můj handicap*, do které došlo letos 30 příspěvků. První cenu získala Marta Bednářová za práci *Jak mi internet našel ztracené sourozence*. Všechny soutěžní práce i prezentace jsou vystaveny na portálu Helpnet (www.helpnet.cz/inspo). Jubilejního desátého ročníku se dočkala konference **Junior Internet (28. 3.)**. Byly na něm vyhlášeny výsledky internetových soutěží, do kterých došlo v ČR celkem 379 přihlášek, a vítězové převzali hodnotné ceny a představili svoje práce. Více se můžete dočíst na stránkách www.juniorinternet.cz.

Do desátého ročníku vstoupil i **BIBLIOWEB** – soutěž o nejlepší internetové stránky knihoven. Ve dnech 23. 2.–15. 3. zhodnotila odborná porota webové stránky 43 veřejných a odborných knihoven, které se do soutěže přihlásily. A jak to vše **6. 4.** při vyhlásování výsledků dopadlo? V kategorii odborných knihoven a knihoven v obcích nad 25 tisíc obyvatel zvítězila **Vědecká knihovna v Olomouci**, na druhém místě se umístila Státní technická knihovna v Praze a na třetím Ústřední knihovna Fakulty

sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. V kategorii knihoven v obcích od 5 tisíc do 25 tisíc obyvatel si vítězství odnesla **Městská knihovna v České Třebové** před Krajskou knihovnou Vysočiny v Havlíčkově Brodě a Městskou knihovnou v Ústí nad Orlicí. V kategorii knihoven v obcích do 5 tisíc obyvatel byla neúspěšnější **Městská knihovna Loket** před Obecní knihovnou Sodoměřice u Bechyně a Městskou knihovnou Jevíčko. Celkové pořadí opět výrazně ovlivnilo kritérium, jímž se zjišťovalo, zda jsou stránky přístupné pro těžce zrakově postižené. Metodické centrum informatiky Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých ČR vyhodnotilo jako nejlepší webové stránky

Obecní knihovny Kondrac, která získala ocenění Blind Friedly Web. Letos popáté hodnotila stránky soutěžících knihoven i laická veřejnost, která měla možnost hlasovat prostřednictvím speciálních webových stránek. Prvenství si v této kategorii odnesla **Ústřední knihovna Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně**. Podrobné hodnocení je pro zájemce zpřístupněno na adrese <http://skip.nkp.cz/akcBMibweb09.htm>.

V době uzávěrky *Čtenáře* se „o slovo hlásí“ také finále ankety **SUK** a **Knih mého srdce** je v plném proudu, ale o tom snad zase příště...

Z tiskových zpráv sestavila **L.Š.**

Z mediálních ohlasů Týdne čtení 2009

Svaz knihovníků a informačních pracovníků vyhlásil v týdnu od 9. do 15. března již druhý ročník celostátní akce na podporu knih a rozvoje čtenářských aktivit **Týden čtení**. V roce 2008 se SKIP rozhodl připravit tuto novou akci určenou především k přilákání dětí a mládeže k četbě a desítky knihoven, které se již nechtěly primárně věnovat propagaci informačních technologií v rámci akce *Března – Měsíc internetu*, ji přivítaly. Sdružení BMI se od letošního roku věnuje pouze podpoře rozvoje internetu ve vztahu k handicapovaným uživatelům, a české knihovny se tak ve značné míře zaměřily právě na akce v rámci Týdne čtení. V tomto příspěvku bych se chtěl věnovat mediálnímu dopadu, který akce zaznamenala.

SKIP podepsal smlouvu o výhradní mediální podpoře k jiné své akci – *Noci s Andersenem* – se společností **Vltava-Labe-Press a. s.**, která vydává hlavně **regionální deníky**. Patrně také proto se nejvíce informací i o akci Týden čtení objevilo právě na jejich stránkách. Je pochopitelně důležité, jaké informace svým regionálním médiím dodají samy knihovny v dané oblasti. Mediální lobby je pro knihovny stále poměrně cizí téma, i když se jedná o jeden

z neúčinnějších nástrojů public relations. Základem této činnosti jsou především osobní kontakty s pracovníky médií a účinná komunikace. Důležité je samozřejmě připravit atraktivní akci pro média, napsat o ní zajímavý a poutavý článek, zajistit kvalitní fotografie, ale především umístit informace do těch správných médií s velkým dopadem na veřejnost. Dalšími možnostmi, jak média informovat, jsou tiskové konference, vydávání tiskových zpráv atd., ale i v těchto případech záleží na našich osobních a pozitivních kontaktech s médií.

Městská knihovna Rakovník pozvala v rámci své akce k Týdnu čtení děti z Mateřské školy v Lukách, které se zúčastnily pohádkového dne s názvem *Hádáme s princeznou*. Knihovnice připravily hádanky a pohádky s hudebním doprovodem a v regionálním **Rakovnickém deníku** se objevilo deset pěkných fotografií z této akce http://rakovnický.deník.cz/kultura_region/

v-knihovne-vladne-detsky-smich-apohoda 20090318.html. V Rakovníku spolupracují dobře i s Informačním centrem a městská knihovna na jeho webových stránkách prezentuje své aktivity. K Světovému dni knihy a autorských práv připravily rakovnické kolegyně již v březnu výtvarnou soutěž *Čte celé město* – <http://www.knihovnarakovnik.cz/?more=1065#news1065>, jejíž výsledky mohou opět vhodně prezentovat v regionálních médiích.

Českokrumlovský deník uveřejnil poměrně dlouhý článek Václava Votruby s názvem *Knihovny v regionu se snaží nalákat mladé čtenáře*. Knihovnice z Kaplice, Horní Plané i Českého Krumlova hovoří v příspěvku o alarmující situaci dětské čtenářské gramotnosti a uvádějí, jakými akcemi pro školy se pokoušejí tento stav alespoň částečně napravit, je však jisté, že bez spolupráce škol to nepůjde.

Karvinský deník informoval o „speciálním týdnu“ v Městské knihovně Český Těšín, kdy bylo organizováno čtení v Klubu seniorů, malování a soutěže pro děti, posezení u kávy s knihou nazvané *Literární hodinka* apod. Knihovna připravila i atraktivní prezentaci celého Týdne čtení na svých webových stránkách <http://www.knihovna.ctesin.cz/?lang=c&id=111>, ovšem do deníku se již nedostaly pěkné fotografie např. z Literární kavárny, které jsou umístěny pouze na webu knihovny <http://www.knihovna.ctesin.cz/?lang=c&id=845>.

Mostecký deník informoval o Týdnu čtení v Městské knihovně Litvínov pouze na čtyřech řádcích, opět bez obrazové dokumentace, i když knihovna připravila zajímavý program pro dětské uživatele – http://mostecký.deník.cz/kratce_region/440025.html.

Turnovský a Semilský deník publikoval 16 pozvánek na různé akce knihoven v regionu. Krátké informace o Týdnu čtení se ještě objevily v **Slováckém, Olomouckém, Jindřichohradeckém, Prerovském, Hranickém, Strakonickém, Havlíčkovobrodském, Kroměřížském, Třebíčském a Litoměřickém deníku**.

Týden čtení skončil v Táboře pohádkou je název článku Davida Pelána v **Táborském deníku**. Příspěvek s pěknými fotografiemi dětí informuje o akci táborské knihovny s nadějkovskou knihovnicí a spisovatelkou Olgou Čer-

nou, která dětem četla ze svých knih *Kouzelná baterka* a *Poklad starého brouka*. S pohádkou *Kouzelná baterka* dokonce vystupuje ve scénickém provedení soubor LiStOVáNi. Příspěvek zmiňuje také témata knih, která děti zajímají. Nejvíce by si prvňáčci přáli číst o sportu, dinosaurech, kočičkách a dokonce i o upírech. Více informací je na stránkách http://taborsky.denik.cz/kultura_region/tyden-cteni-skoncil-v-tabore-pohadkou20090313.html.

Karlovarský deník přinesl na několika řádcích pouze informaci, že Krajská knihovna Karlovy Vary nabídne program *Den pro knihu Vašeho srdce* – http://karlovarsky.denik.cz/kratce_region/441400.html.

Bruntálský a Krnovský deník přinesly krátkou informaci, že například v bruntálské knihovně se mohou zájemci podívat na výstavu na téma *Historie knih* anebo se naučit pracovat s katalogem a programem obsahujícím zákony ČR v plném znění – http://bruntalsky.denik.cz/kratce_region/443053.html.

Vedle řady dalších regionálních médií o akci Týden čtení informovaly „sprátené“ webové stránky projektu **Rosteme s knihou**. Tady se objevily informace Evy Kordové o akcích, které pořádá Městská knihovna Antonína Marka v Turnově. Kalendář této knihovny v jejich *Březnu – Měsíc čtenářství* byl nabitý událostmi. Eva Kordová připomněla i *Noc s Andersenem* – http://rostemesknihou.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=427&Itemid=103.

Tiskovou zprávu, kterou vydal k Týdnu čtení SKIP, otisklo na svých webových stránkách **Národní informační centrum pro mládež** – <http://www.icm.cz/tyden-cteni> i magazín pro kulturní život v místech a regionech **Místní kultura** – <http://www.mistnikultura.cz/node/3626> a zpráva byla publikována i v **Deníku veřejné správy** – Veřejná správa online <http://denik.obce.cz/go/clanek.asp?id=6362379>. Kritika čtenářské negramotnosti dětí se objevila i na stránkách **Haló novin**, kde se k rodičovskému nezájmu o čtení svých dětí vyjadřuje pedagožka z Vysokého Mýta Alena Doležalová. Tipy pro čtenáře a pozvánky na mnoho aktivit knihoven byly uveřejněny i na stránkách **Mladé fronty Dnes – Střední Morava a Severní Čechy**. O „opuštění“ akce BMI a návratu knihoven

k propagaci knih a čtenářství informoval ekonomický časopis E15. A několik vět k Týdnu čtení se objevilo dokonce v pražském deníku **Metro**.

Jiří Vlášek na webu **Czechindustry revue** – <http://www.czechindustry.cz/revue/cz/view.php?cisloclanku=2009030024-Knihovnici-pozvali-ctenare-do-knihoven-na-Tyden-cteni> uveřejnil příspěvek, který mapoval akce celé řady knihoven (v Roudnici nad Labem, Kolíně, Táboře ad.) a dokonce avizoval akci *Knih mého srdce*. Lenka Hanzlíková z Oddělení komunikace Městské knihovny v Praze připravila příspěvek *Týden čtení v Městské knihovně v Praze aneb Podpora čtenářství má mnoho podob*, který byl zaměřen primárně na spuštění nového webu s názvem **Knihovna4u** – http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=1569&Itemid=3646.

Tomuto novému webu, který byl spuštěn v pátek 13. března, se věnoval i příspěvek na stránkách **Presswebu** s názvem *Podpora čtenářství má mnoho podob – Týden čtení* – <http://www.pressweb.cz/tiskove-sdeleni/11105-podpora-ctenarstvi-ma-mnogo-podob-tyden-cteni>.

Na aktivity knihoven zval i **Český rozhlas Praha** a autorka Milena Štráfeldová – <http://www.radio.cz/cz/clanek/114197>. V Českém rozhlase byl uveřejněn i rozhovor se Zlatou Houškovou. O Týdnu čtení a především o novém webu Knihovna4u informoval i lifestyleový webový portál **Žena-in** – <http://zena-in.cz/clanek/ziva-knihovna-na-internetu/kategorie/kultura>.

O Týdnu čtení aktuálně informovaly i elektronická knihovnická periodika **Inflow** a **Ikaros** a jistě i další tištěné knihovnické časopisy přinesou informace o této nové celostátní aktivitě knihoven. Na závěr lze pouze shrnout, že mediální obraz knihoven a jejich aktivit záleží především na nás. Knihovny se musí naučit vytvářet dlouhodobé a pozitivní kontakty s médii. Zvat jejich představitele na všechny své akce, tvořit prostor pro pozitivní mediální prezentaci. Dále pro svá regionální média využívat všech celostátních akcí, jako je **Týden knihoven**, **Noc s Andersenem** a doufejme, že se k nim již příští rok zařadí i třetí ročník **Týdne čtení**.

ROMAN GIEBISCH > Roman.Giebisch@nkp.cz

Noc s Andersenem 2009

Na letošní pohádkovou Noc s Andersenem už jen vzpomínají v 840 místech střední Evropy, z toho ve 118 slovenských knihovnách a školách, ve 47 polských bibliotékách i na třech slovinských místech. Na vlastní kůži si ji letos užilo 28 239 dětí, pro něž program připravilo na 6811 dospělých organizátorů. Podtržením a sečtením dostáváme 35 050 účastníků, což znamená, že se z jednoho obyvatele dřívějšího malého Andersenova městečka stalo už město středně velké ☺. A je to městečko zelené, vždyť v něm roste již tisícovka vzácných pohádkových stromků (druh *Fabularius Anderseni*), k nimž se nově zazelená letos zasazených 273 pohádkovníků. Pomáhali je sázet primátoři, starostové, poslanci, herci. Knihovna Jaroměřice píše: „*Pan ředitel ZŠ a Brouk Pytlík zasadili spolu s dětmi strom zerav...*“ Dřešín zase uvádí: „*Máme nového kamaráda! Je jím skřítek Ořešáček, nový patron a strážce naší klubovny. Je celý vyřezaný ze dřeva a moc se nám líbí. Ořešáček proto, že naše obec má ořešáky ve svém znaku.*“

Ferda, Beruška a Pytlík

Ze všech 3360 zpráviček z míst, kde se 3. dubna 2009 konala pohádková Noc s Andersenem, číší obrovské nadšení, kreativita, krásné myšlenky, které naši akci každoročně provázejí a jejich počet a kvalita rok od roku stoupá. Netušily jsme, kolik nápaditého programu, bojových her, divadelních představení, pochodů se světýlky či lampióny, exkurzí do tajemných sklepů i hradů se může odehrát během jediného večera! Netušily jsme, jak neotřele se dají dětem přiblížit jubilea spisovatelů Františka Nepila, Františka Kožíka, netušily jsme, kolik malé i velké havěti si oblékne masky postavíček z knih Ondřeje Sekory. Vždyť např. v Katovicích si zatančili mravenčí tanec a poté začala hodina mravenčí literatury. Slečna učitelka Světluška Hmyzáková všechny zaujala pohlednými brýlemi. Průběh hodiny plynul svým obvyklým tempem až do doby, kdy náhle vstoupila slečna Beruška ve svém okouzlujícím oděvu a se zcela nevinným vysvětlením svého nedobrovolného zpoždění. Příčinou byl prý Ferda Mravenec. Daroval Berušce kočár, ale splašil se koník, a proto nemohla přijít včas do školy. Tato výmluva slečnu učitelku tak rozčílila (vždyť kdo do školy jezdí kočárem!?), že se rozhodla zkusit tuto hodinu pouze Berušku. Dostala velmi těžkou otázku, co ví o spisovateli Ondřeji Sekorovi. A Beruška toho věděla...

ZŠ Zákolany zase zapojila i místní občany, všichni sháněli různá vydání Broučků. Nejstarší bylo z roku 1942 s ilustracemi A. Morávka. Na výstavě se sešlo šest různých vydání. Broučci je zajímali také po stránce zoologické. Porovnávali tyto údaje s literárním ztvárněním a ilustracemi. Přišli na to, že ilustrátor Morávek vycházel ze skutečné podoby světlušky většiny. Zajímavé bylo i zjištění, že světlušky v Japonsku svítí modře. Po setmění při měsíčku se vydali posvítit si na tatínky a dědečky, kteří se v pátek večer scházejí v místní knihovně...

Ve Dvoře Králové se knihovna přeměnila na vesničku Nepilov. A v Lipniku nad Bečvou inspirování Františkem Nepilem i knihou *Srpen s Bejbinkou* si jako hosta pozvali instruktora autoškoly, který s sebou přivezl trenážer, na kterém se vystřídaly všechny děti, což byl obrovský úspěch. V KJM v Brně díky Nepilově knížce *Strašpytlík* zase dokázali, že se nebojí vůbec nikoho, snad proto, že se setkali i s paní

Tmou... Kožíkovu pantomimu ztvárnili zase ZŠ Horní Němčí, kde nechyběla ani stezka odvahy. Děti tam osvobozovaly duchy žáků, kteří si během svého života nenašli ke knihám cestu a musí to teď po nocích dohánět při svitu svíček...

Děti na půdičce knihovny v Uherském Hradišti s herci Slováckého divadla

A vězte, že malí obyvatelé našeho městečka mají i dobré srdce, vždyť na konto prvního dětského hospicu v Malejovicích vybrali 18 988 Kč, děkujeme dětem ze ZŠ Lužice, ZŠ Německo-českého porozumění v Praze, ZŠ Rajnochovice, ZŠ Arménská Brno, MěK Čelákovice, KBBB Uherské Hradiště, MěK Heřmanův Městec, MěK Postřelmov, MěK Rtyně v Podkrkonoší, MěK Moravská Třebová, ZŠ K. H. Máchy Doksy, ZŠ Bohuslavice, MěK Kralupy nad Vltavou! A nejen v Doksech bylo ušito mnoho panenek pro UNICEF a v Liberci zase prodávali loňské dětmi malované pohlednice, jejichž výtěžek podpořil Centrum pro zvířata v nouzi při ZOO Liberec. Ale důležitější než všechny statistické údaje je fakt, že nikde nezapomněli na pohádky, všude se četlo, zpívalo, hrálo, soutěžilo, chatovalo, žilo, jedlo, spalo – to vše v úžasné pohodě. Nevěříte? Dokládáme výběrem toho nejzajímavějšího, co se kde událo:

Úžasný celodenní program připravili pro všechny děti v Rokycanech – dlouhý světélkující had s lampióny se vinul přes silnici do míst, kde se ještě koncem 18. století popravovalo, kolem šibenice se rojila spousta záhadných postav, divé ženy, oživlé mrtvolky, klekánice, ohnivá žena, nevěsta s nožem v hlavě... po návratu následovala stezka do sklepení knihovny, kde si každý musel vzít svitek potvrzující vlastní statečnost.

„V Turnově se pohádkového průvodu a kongresu zúčastnilo kolem 300 dětí a rodičů, stejně tak stezky odvážného rytíře v Muzeu Českého

ráje,“ píše Eva Kordová. „Doprovázela nás skupina rytířů, která ukázala vřem dětem rytířské klání, dobové tance s urozenými paními z řad dětí a soutěže malých rytířů. Vedle rytířů šlo mnoho postavček z říše pohádek pod vedením krále a královny všech pohádkových i jiných knížek, ožily i postavičky z knížek Františka Nepila, pes Baryk, ale i skřítkci Naschválničci... Na náměstí u starobylé kašny pak všechny pohádkové postavy uskutečnily pohádkový rej pod vedením pohádkové dechovky.“

V Šumperku se spáči všech míst sešli v noci v kině, kde hledali a taky našli brouka Pytlíka, bylo to ale pořádné mraveniště! Ferda Mravenec děti provedl večerním městem a cestou se potkali s kamarády z dalších mravenišť.

A v Plzni zase pobočky Knihovny města Plzně, Lobzy a Doubravka, zahájily kouzelný večer společným lampiónovým průvodem, který začal v knihovně a zavedl děti na louku sv. Jiří. Tam slavnostně vypustili létající lampióny, připojilo se k nim mnoho rodinek s dětmi, které v knihovně nespaly. Letos poprvé jsme mysleli i na „nespáče“ – tedy děti, které se do knihoven a škol pro velký zájem nedostaly, spisovatelka Renata Šulcová v návaznosti na společnou četbu kapitolky z ještě nevyslané knihy *Mojmír. Cesta pravého krále* vymyslela soutěž, kterou děti mohly luštit na portálu *Alik.cz*.

Svou návštěvou potčili naše pohádkové městečko spisovatelé, ilustrátoři, herci, zkrátka všichni ti, kteří pro děti tvoří a mají je rádi. A tak jste mohli potkat ve Žďáře nad Sázavou spisovatelku Ivonu Březinovou, Ivu Procházkovou, Petra Fejka a další na Gymnáziu prof. J. Patočky v Praze, do Brtnice přijela Petra Braunová, Praha – Vinoř hlásí návštěvu Markéty Zinnerové a ilustrátorky Petry Jelenové, v Bratislavě za žáky gymnázia přišel Tomáš Janovic a moderátor literárních relací Jozef Dado Nagy, v Čadci čítal Peter Kubica, Poděbrady hlásí historicky první setkání Andersena s Michalem Vieweghem. Do Kamenice nad Lipou přivezla výborný borůvkový koláč ilustrátorka Renáta Fučíková a během večera spolu se spisovatelkou Renatou Šulcovou, která s dětmi nocovala v Litoměřicích, pozdravily v poselstvu textem i telefonicky další spáče.

V Jičíně si zase s dětmi a Evou Bílkovou podíval režisér Tomáš Váňa, který zde před týd-

nem natáčel dokument o Václavu Čtvrtkovi do cyklu pořadů ČT Předčasná úmrtí. Dobšice navštívil polabský literát Jan Řehounek, autor ze Slovácka Jiří Jilík besedoval s dětmi místní knihovny v Ořechově a ZŠ Za Alejí v Uheruském Hradišti, v Častolovicích četl Josef Lukášek. Ostrava-Chrustova zase uvádí, že kapitolku z knihy Františka Nepila přednesla moderátorka Českého rozhlasu Kateřina Huberová a dále zde četli básník Břetislav Uhlář a spisovatel Miroslav Sehnal. Zdíby hlásí návštěvu ilustrátora Jiřího Fixla a spisovatelky Reginy Andrásové. Z televizního zpravodajství stanice Prima zamávali dětem Lukáš Hejlík a Lenka Janíková. Pražská ZŠ Generála Janouška má patrona knihovny Václava Vydru, který dětem pomohl zasadit pohádkovník a večer předčítal ze své oblíbené knihy *Medvídek Pú*, z níž mu četla i jeho maminka Dana Medřícká. Knihovna města Ostravy hlásí, že na pobočce Vietnamská četl dětem z knihy *Ferda Mravenec* držitel ceny Thálie Norbert Lichý. Spisovatelka Marie Kšajtová zase znala osobně Ondřeje Sekoru, a o něm i o práci dramaturgyně večerníků dětem vyprávěla, když navštívila v pohádkovou noc své rodné Nepolisy. A tak jako vždy, na všechny se nedostalo (v našem výčtu chybí např. Galina Miklínová, Iva Vávrová, Lenka Lanczová, Pavel Putna, Daniela Krolupperová, Miša Burdová, archeolog Luděk Galuška, herci Slezského divadla, Zlínského divadla, Slováckého divadla i divadla ŠÍRO-šilení rodiče...) a další vzácné noční návštěvy VIP dokumentují už jen kroniky knihoven i škol.

V řadách těch, kdož četli dětem pohádky, nechyběli ani senioři, např. děti v Babičích navštívily dům s pečovatelskou službou, kde jim babička Kolářova četla své pohádky a básničky. V Krnově zase přivítali seniory z domova důchodců, a jak hlásí Babyka Babice nad Svítavou: *Košiláček Makový mužiček darován dětmi skutečné babičce. STOP. Babička, kamarádka Františka Nepila, předala to nejcenější, co měla. STOP.* Ve Vědomicích hráli divadlo seniorům...

„Noc s Andersenem se konala na různých místech v České republice už podeváté a letos se konala už potřetí také pro neslyšící a nedoslýchavé děti! A kde? V knihovně Informačního centra o hluchotě Federace rodičů a přátel sluchově postižených, o. s. v Praze ve Stodůlkách

a v knihovně Jazykového centra Ulita v Praze Radlicích.“ Také z Rakovníka piší: *Cestovali s námi po městě, hráli hry a zpívali kamarádi z Domova Ráček* (denní stacionář pro mentálně postižené), *15 nádherných lidiček...*

Naše akce k podpoře dětského čtení je motivující i pro meziknihovní i meziškolní či mezinárodní spolupráci, jak to dokazují další postřehy:

V Rychnově nad Kněžnou spojovalo čtení národy, kromě českých dětí zde nocovalo 16 polských školáků. Děti knihovny Vlčice navštívily knihovnu v Uhelné, pekly výborné buchty honzovky, ty pak svázaly do ranečku a vyrazily zpět na cestu do Vlčic. Mokrá-Horákov hlásí kromě svých čtenářů také osm spáčů z Modřic i s paní knihovnicí, za nimiž dorazil o půlnoci kouzelník a málem začaroval i knihovnu... Z Lanškrouna si pochvalují: „*Společný projekt Blíž k sobě ve společné Evropě byl úspěšný, a tak jsme mohli prožít česko–polskou Noc s Andersenem, kterou jsme do něho také zařadili vztčením české, polské vlajky a vlajky Evropské unie a předali jsme dětem klíče od školy.*“ Do knihovny v Kostomlatech pod Milešovkou dorazily dvě skupiny ze spáčích míst ve Bžanech a kostomlatské základní školy, společně si připily rychlými špunty.

V Pavlovicích zase spěchali na Skype, aby přečetli Proszkowákům polskou pohádku v polštině a od nich vyslechli naši v češtině. Krásná zábava pro obě strany. O půlnoci si vyměnili zážitky s Prószkowem, vyslechli si od nich sborovou modlitbu na dobrou noc a už se neslo ztemnělou knihovnou AHÓÓJJJ. Všechno s nimi prožíval od začátku starosta, který přivítal děti z Prószkova a o půlnoci se rozloučil se všemi zase polský představitel jejich obce.

Komárno: „*Naše podujatie bolo dvojjazyčné, čo znamená, že tu boli deti zo slovenských aj z maďarských škôl, ktoré sú na území nášho mesta. Hrali a zabávali sme sa spoločne, iba na chvíľu sme sa rozdelili, keď nám prišli čítať rozprávku páni herci z Jókaiho divadla v Komárne, ktorí prečítali rovnakú rozprávku v oboch jazykoch.*“ A nejenom Čtisibrýl Ušatý zkouší děti, slovenským zase po jeho vzoru čítá Čítajbrýl ušatý.

Noční spáči jako první letos mohli po půlnoci hlasovat v anketě *Knih mého srdce*. A i letos mohla být udělena Cena nočních spáčů – už

víme, že ji dostala kniha Pavla Šruta a Galiny Miklínové *Lichožrouti*, která je mezi spáči velmi oblíbená. Tak např. v Lokti také zaznamenali zvýšený počet licháčů, a spisovatel by se možná divil, co se stalo se zlodějem ponožek. Přímou detektivně pátrali a našli jeho skryš s ukradeným lupem, a protože se brány království Librinie otvírají až zase příští rok, tak celý pytel licháčů nechali v knihovně v Lokti, kam můžete přijít i vy, které Kudla také okradl, vybrat si tu svoji ponožku do chybějícího páru.

A když všude uvádíme, že naše akce je společná, nesmíme zapomenout na všechny ty, kteří pomáhají jejímu rozletu – kromě Klubu dětských knihoven a SKIP ČR, Národní knihovny ČR, MK ČR je to Spolok slovenských knihovníkov, Český rozhlas, Slovenský rozhlas, Rádio Slovensko, Národní pedagogická knihovna Komenského, Deník.cz, Lanius s. r. o., nakladatelství Euromedia Group, Slovart, dále pak Alik.cz, Čítárny, Webpage.cz, Computerpress, Materi-douška, Sluníčko... Všem za 35 000 městečko ze srdce upřímně děkujeme! A naše díky a veliká poklona patří také tisícům organizátorů v městech i obcích střední Evropy, bez nichž by devátý ročník nebyl úspěšný. Jako každoročně začínáme evidovat čtecí místa pro příští ročník. A společně s dětmi ZŠ Zahrádky v Roztokách voláme:

Každý rok tu mají svátek,/knížky slaví svoji noc./Každý rok pohádky čteme,/Těšíme se moc a moc...

MIRKA ČÁPOVÁ – HANA HANÁČKOVÁ
» detske@knihovnabb.cz » Foto archiv knihovny

V CHEBSKÉ KNIHOVNĚ ŘÁDILA STRAŠIDLA

V dětském oddělení Městské knihovny v Chebu se konala již osmá Noc s Andersenem. Letos se jí zúčastnilo 16 dětí, nejmladším bylo sedm let.

Celá Noc byla tentokrát opravdu strašidelná. Děti uvítaly čtyři čarodějnice a převzaly od nich rodinné speciality (bábovky, štrůdly, pomazánky a další dobroty), které byly vstupenkou na noční dění. Po uvítání, seznámení a Andersenově pohádce sestavovaly děti strašidelný jídelníček – ten nejstrašidelnější získal ocenění.

Poté začala honba za pokladem zlého rytíře Heinricha von Egerstein a jeho nebohé ženy

Hildegardy von Bücherei. Děti plnily různé úkoly – v zahradě knihovny po vylúštení šifrovaného vzkazu našly návod na další cestu. U františkánského kláštera na ně čekal duch sloužícího obou pánů a děti musely uhodnout hádanku, aby mohly postoupit dál, k duchu nebohé Hildegardy. Po splnění jejího úkolu je již ve sklepení knihovny očekával sám rytíř Heinrich. Nakonec se podařilo duchy osvobodit z věčného zakletí a za odměnu si mohly děti odnést truhlici plnou zlaťáků, o které se rozdělily.

Následoval rej masek a vyhodnocení tří nejlepších strašidel, hry ve tmě a nakonec vyvolávání duchů při svíčkách. Stihli jsme si ještě také číst či hlasovat o Knize mého srdce. Ke spánku jsme se ukládali kolem třetí hodiny ránní.

Společná andersenovská noc se nám všem moc líbila, takže za rok se sejdeme na dětském oddělení znova.

EVA NOVOTNÁ > Foto archiv knihovny

V NOVÉ ROLI NOCOVALI BROUČCI

U nás v Nové Roli jsme se rozhodli věnovat letošní andersenovskou noc Ondřeji Sekorovi. Všechno vypuklo v šest večer, i když první nedočkavci dorazili o půl hodiny dřív. Po rozložení pelíšků se všichni převlékli do svých kostýmů a sešli se v klubovně. Knihovnou se začali hemžit Ferdové, Berušky, Zrzouni, Pytlíci, Ploštice a různí brouci. Po slavnostním zahájení si děti z knihovnického kroužku převzaly své skupinky, seznámily broučky se spisovatelem Ondřejem Sekorou a jeho knihami. To bylo důležité, protože všechny soutěže, hry a kvízy byly připraveny na toto téma. V těchto skupinkách děti chodily také k počítačům na chat vždy o malých přestávkách v programu.

Pak do mraveniště přišly Vánoce s tradiční večeří – bramborovým salátem a řízkem. Po ní se hlásili první hosté, přišla paní učitelka Miluše Dušková s dcerou, knihovnice Jana Tintěrová z Mezirolí se svými třemi nejlepšími čtenářkami, místostarostka Jana Nemčičová z obce Božičany, z TV Prima redaktorka Michala Kousalová a kameraman Vladimír Petřík, knihovnice Zdena Strusková z Chodova a pan Soukup z TV Duha. A to už jsme netrpělivě čekali na hlavní hosty večera Lenku Janíkovou a Lukáše Hejlíka, herce z Brna, kteří pro nás měli připraveno scénické čtení LiStOVáNí. Tentokrát se listovalo v knize *Lililinda*. Poté nastala velká autogramiáda a focení.

Blížila se půlnoc a v našem programu neměla chybět noční vycházka na hřbitov. Nejprve byli všichni stateční a silní, v posledních metrech před hřbitovem však ztráceli odvahu. Posledních sto metrů měli naši broučkové projít sami a podepsat se u brány hřbitova. Pár jedincům se to povedlo, ale většina šla po skupinkách. Po návratu se ještě četlo, baštilo, chatovalo a pak už se ukládalo do pelíšků.

Ráno vylézali rozespálí broučkové ze spacáků, a to nás ještě čekalo překvapení, také hlasování do národní ankety *Knih mého srdce* a samozřejmě snídaně. A to překvapení? Dva narozeninové dorty pro Báru a Šárku, které slavily narozeniny. Nastalo sfoukávání svíček a pak se dorty rozkrájely k snídani, a k tomu se pilo neodmyslitelné „kakajíčko“.

Potom se už čekalo jen na vyhodnocení, předání cen – nejlepší byly červené ploštice, ale všichni si odnášeli nějakou dobrůtku, pamětní průkaz a dáreček na památku. Noc u nás přecházela 34 broučků a tři dospěláci.

LADISLAVA NEMČIČOVÁ > Foto archiv knihovny

Z KNIHOVEN...

knihovna4u.cz – komunitní web pro teenagery

Městská knihovna v Praze (MKP) plánovala vytvořit pro teenagery web odpovídající jejich zájmům, světu a naturelu už před několika lety. Snahy však vycházely naprázdno – jednou nebylo dost sil, podruhé peněz. Zlom přišel v roce 2008, kdy bylo zřízeno místo webredaktora pro mládež a s výrobou webu počítal i rozpočet knihovny. Naplno se příprava rozběhla v dubnu – tvorba koncepce, konzultace s externími i interními odborníky na webové prezentace, uspořádání ankety směřující k cílové skupině (mládež mezi 13–18 lety). Anketou jsme zjišťovali, co by si uživatelé přáli na webu mít a čím bychom se měli na internetu inspirovat.

Naše výsledné představy pak ještě ovlivnily nové trendy na síti a v pohybu ve virtuálním prostředí. Na rozdíl od dřívějších let nenabízí internet jen statické, neměnné a pro uživatele neovlivnitelné informace. Podporuje naopak vlastní činnost, interakci, komunikaci, diskusi, získávání nových kontaktů, přátel a možnost sdílení vlastních děl, prezentací a názorů.

Oficiální spuštění jsme naplánovali

s ohledem na Týden čtení na „kouzelné“ datum – pátek 13. 3. 2009. Ale testovací verze byla přístupná spolupracujícím skupinám už měsíc předem. Do testování se velmi aktivně zapojili zejména studenti Střední školy obchodu, služeb a řemesel a Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky Tábor pod vedením Kláry Smolíkové, kteří nás nešetřili a jejich ostrá palba připomínek, nápadů a otázek byla velmi podnětná. Web také testovali žáci z pražské Základní školy nám. Curieových a samozřejmě zaměstnanci MKP.

Spuštěním webu ale pro nás nic nekončí, ještě týdnů budeme ladit různé nedodělky a malé nedostatky, které K4U chybí k dokonalosti. Také nás čeká dlouhá cesta za uživateli, kterých bylo po týdnu od spuštění něco přes dvě stě – k statisícům Facebooku a desetitisícům *Líbímseti* máme tedy ještě hodně daleko. ☺

A jaké jsou reakce? Dá se říci, že dvojího druhu. Cílová skupina webu, tj. děti a mládež nemají problém s intuitivním používáním komunitního webu a orientováním se v jeho prostředí. Dospělí by brali návody a postupy (aby je nakonec stejně nečetli

☺), ale zorientují se po čase také. Pro knihovníky je občas problém vstřebat, že tento web nepřináší balík vyčerpávajících informací, ale nabízí dynamickou činnost uživateli samotným, a to, aby si v přátelském virtuálním prostředí „normálně“ popovídali.

Z došlých ohlasů:

„Zdravím a pozdravuji, právě jsem v knihovně *Korunní* a zkouším nový web. Název *k4u* je super! :o))) A vzhled se mi taky líbí. Ještě se tu neorientuji, ale mám z toho dobrý pocit“.

„Tenhle web se vám moc povedl, je vymazlený do posledního pixelu. *I Barbar Conan*, jehož estetické čtení je oslabené, by, myslím, zaplesal :-)
Hezkej den.“

Slovy pana ředitele Tomáše Řeháka je *Knihovna4u.cz* první virtuální pobočkou Městské knihovny v Praze, která využívá moderních komunikačních kanálů pro styk s veřejností. Věříme, že i když byla vytvořena s ohledem na zájmy a požadavky teenagerů, najde si své příznivce ve všech věkových kategoriích. Těšíme se na vás na www.knihovna4u.cz.

MARTINA SIDOROVÁ
– LENKA HANZLÍKOVÁ

Výstava knih k vstupu ČR do NATO

Knihovna města Olomouce připravila v březnu v rámci *Týdne čtení* tematickou výstavu *ČR a NATO* k desátému výročí přistoupení České republiky k Severoatlantické smlouvě, které si naše země ve čtvrtek 12. března oficiálně připomněla jako významný den.

Výstava měla inspirovat jak k seznámení s danou problematikou, případně k jejímu hlubšímu studiu, tak

také k čtení v obecném smyslu, a to nejen v češtině, ale i v cizích jazycích. Proto byla expozice složena z opravdu různorodých textů: k nahlédnutí i zapůjčení byly vystaveny odborné studie vojenské, politologické i historické, eseje, bohatě ilustrované encyklopedie, ale též například inforatorium pro nejmenší v anglickém jazyce.

Pracovníci knihovny se snažili ukázat, že i v době nejmodernějších televizních dokumentů o armádě, válčení a bojových technologiích má čtení o této, a vlastně jakékoli problematice svou nezastupitelnou úlohu při odborném studiu, ale i populárním vzdělávání veřejnosti.

–RK–

DOTAZ: Co nabízí uživatelům služba www.librarything.com?

ODPOVĚĎ: Webová stránka www.librarything.com poskytuje registrovaným členům možnost uložit si informace o svých knihách do jednoduchého katalogu, přístupného ostatním členům. Komunita asi 600 000 členů může diskutovat o své četbě, většinou z anglicky mluvícího světa. Odhaduji, že méně než 100 uživatelů je z České republiky. Existuje sice i česká verze této stránky pod jménem cz.librarything.com, ale není zatím plně přeložena do češtiny a je v ní málo odkazů na českou literaturu.

Abych si vyhledala informace pro tento článek, zapojila jsem se dočasně do projektu a do svého katalogu si zapsala na zkoušku deset knih.

U třech z nich je poznamenáno, že se pravděpodobně budou čtenáři líbit. Jedna je povinná školní četba – *Romeo and Juliet* (č. Romeo a Julie) od Williama Shakespeara (6988 členů), další je bestseller – *The No. 1 Ladies' Detective Agency* (č. První dámská detektivní kancelář) od Alexandra McCall Smitha (5304 členů). Poslední napsal český autor oblíbený v anglicky mluvícím světě Milan Kundera a jedná se o *Unbearable lightness of being* (č. Nesnesitelná lehkost bytí) (8747 členů).

U jedné z knih je poznamenáno, že se čtenáři bude možná líbit. Je to intelektuálně náročný román *The Sea, the Sea* (č. Moře, moře) autorky Iris Murdochové, která už zemřela (1030 členů).

U čtyř publikací je poznamenáno, že se budou čtenáři líbit jen s malou pravděpodobností. Jde o román *Wolf Solent* od autora z minulého století Johna Cowper Powyse (184 členů), o novou detektivku *The Water Clock* od Jima Kellyho (67 členů) a dva překlady z češtiny: *R.U.R.* od Karla Čapka (183 členů) a *Letters to Olga* (č. Dopisy Olze) Václava Havla (73 členů).

U dvou dalších – obě jsou překlady z češtiny – se píše, že knihu nezaznamenalo dost členů. Jsou to *Kolya* (č. Kolja) od Zdeňka Svěráka (5 členů, jeden z nich já) a *Leaving* (č. Odcházení) od Václava Havla (1 člen – já).

Můj krátký pokus mi zatím o četbě neprozradil nic nového. Snad jen to, že česká literatura není anglickými čtenáři pokládána za důležitou a že tuto webovou stránku nepoužívá mnoho lidí z České republiky.

Jako člen této čtenářské komunity bych si dále mohla ověřit, kdo jiný má rád stejné knihy jako já a mohla bych zahájit třeba e-mailovou komunikaci. Kontakt s dalšími čtenáři je jednou z hlavních předností Librarythingu. Také bych si mohla zjistit, které další knihy má rád člověk, jemuž se líbí stejná kniha jako mně. Tyto informace se dají statisticky odvodit ze záznamů v databázi Librarything. Před lety byly v Británii vydány výsledky podobného výzkumu, založeného na přehledu plateb autorských poplatků (HUSE R. & J. Who else writes like: A readers' guide to fiction authors. Loughborough University, LISU, 2002. ISBN 1-901786-57-9).

Librarything také poskytuje informace o vhodných místech pro setkávání a o akcích, které se týkají četby. Pod heslem „Praha“ jsou uvedeny adresy čtyř knihoven, tří knihkupectví a jednoho muzea. Doufá se, že stránku začnou používat také knihovny a že sekce *Librarything for Libraries* obohatí on-line katalogy knihoven o možnost interakce se čtenáři (www.librarything.com/forlibraries/). Jednou z jejich forem jsou čtenářem vytvářené visačky – tagy (tags). Skupina specialistů z *Cataloguing and Indexing Group* knihovnické asociace CILIP poukazuje na to, že visačky nemohou nahradit tradiční katalog, pouze ho doplňují. Jedním z důkazů je, že i Librarything používá pro identifikaci knih bibliografické informace z databázi Library of Congress a Amazon. V posledním čísle *Library and Information Gazette* je této problematice věnován článek (OWEN Tim Buckley. Is LibraryThing a good thing? 13-26/2/2009, p.1).

Kdybych měla čas, hned bych se zapojila do diskusí této komunity milovníků knih. Tradiční katalog mi to ale nenahradí.

KRONIKA

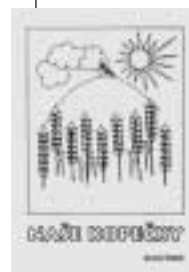
V neděli 26. dubna tragicky zemřela paní Irena Fibichová (nedožitých 62 let), která působila v Národní knihovně ČR od počátku 90. let jako vedoucí oddělení péče o novodobé fondy. Věnovala se problematice ochrany knihovních sbírek, angažovala se při záchraně dokumentů postižených povodněmi a organizovala jejich vysoušení, podílela se na vybudování vakuové víceúčelové komory a vývoji archivní lepenky. Ztrácíme v ní moudrou kolegyni a těžko nahraditelného odborníka.

Městská knihovna v Rožnově pod Radhoštěm vydala za podpory Zlínského kraje a ministerstva kultury almanach oceněných dětských prací

Já a komiks. Publikace je výstupem z městského kola literární soutěže **O poklad strýca Juráša**, kterého se v rámci zahraniční spolupráce účastnily také děti navštěvující partnerskou Kysuckou knihovnu v Čadci. Almanach obsahuje autorské komiksy dětí ve věkovém rozmezí 8–18 let a je volně ke stažení na adrese

http://www.knir.cz/almanach/2009/almanach_juras_2009.pdf.
ISBN 978-80-97334-00-3.

Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem vydala brožuru **Naše kopečky.** Autorka označila publikaci za „první oma-

lovánky z Českého středohoří“, a tak je třeba i k publikaci přistupovat. Zájemci si ji musí objednat na adrese Anna Stará, Krátká 987, 410 02 Lovosice.

Doporučená cena šestnáctistránkového výtisku je 15 Kč.
ISBN 978-80-7055-157-8.

Královská národní knihovna v Kodani Det Kongelige Bibliotek Dánsko

FAKTA A ZAJÍMAVOSTI:

Kodaň, hlavní město Dánska, leží na východním pobřeží ostrova Sjælland a částečně na ostrově Amager. Bydlí v něm asi půl milionu obyvatel, své sídlo zde má dánská královna Margrethe II. a parlament Dánského království. Město je známé moderními architektonickými stavbami, mezi než patří budova Královské národní knihovny, která dostala přezdívku **Černý diamant** (Black Diamond).

- Národní knihovna, která současně plní funkci univerzitní knihovny, stojí v centru Kodaně na malém ostrově Slotsholmen a tvoří ji tři části, které vznikaly postupně.
- Původní budova knihovny a archivu (komplex cihlových staveb) byla spolu se zahradou dokončena v roce 1906.
- V 60. letech minulého století byla přistavěna další část, protože původní prostory už nestačily. Ze stejných důvodů se v 80. letech připravovala v sousedství původních budov přístavba, na níž byla v roce 1993 vypsaná mezinárodní otevřená soutěž.
- Zvítězilo v ní dánské architektonické studio Schmidt-Hammer-Lassen (SHL).
- Stavba Národní knihovny probíhala od roku 1996 do září 1999, kdy byly – **Černý diamant** a rekonstruovaná budova ze 60. let – slavnostně otevřeny.
- Přístavba má sedm podlaží o celkové ploše 28 000 m², rekonstruovaná budova jen 7000 m². Celkové náklady na oba projekty představují částku 1,4 mld Kč.
- Nová budova, jejíž fasáda je tvořena kombinací leštěného granitu (žula dovezená ze Švédska), ocele a skla, byla v roce 2000 nominována na Cenu Míse van der Rohe.
- Královská národní knihovna je veřejně přístupná a otevřená instituce. Uchovává přes 25 mil. knihovních jednotek, univerzitní knihovna, kterou založil v roce 1648 král Frederik III. má ve svých fondech na 2,5 mil. svazků a 55 tis. rukopisů. Jsou mezi nimi originály S. Kierkegarda, H. Ch. Andersena a K. Blixenové.
- Kromě klasických knihovnických služeb nabízí prodejnu knih, kavárnu, restauraci, konferenční sály, výstavní síně, střešní terasu s krásným výhledem, výzkumná centra a archivy.

Úplný přehled novinek najdete na adrese http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=09_Okn_Prirustky.htm

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

BASAMYGINA, Irina Nikolajevna: Mikroekonomika bibliotéčného dela : naučno-praktičeskoje posobjije. /Mikroekonomika knihovnictví. Příručka./ Moskva : Libereja-Bibinform, 2006. – 160 s. – (Bibliotekar' i vremja. XXI vek ; vyp. 51)

Kfe 8.749/B

Charleston Conference Proceedings 2006 / ed. by Beth R. Bernhardt ... [et al.] /Materiály z konference – Charleston 2006./ Westport : Libraries Unlimited, 2007. – ix, 196 s.

Kfe 37.260

Information und Ethik : Dritten Leipziger Kongress für Information und Bibliothek : Leipzig, 19. bis 22. März 2007. /Informace a etika. 3. kongres pro informace a knihovnu, Lipsko 19.–23. března 2007./ Wiesbaden: Dinges & Frick, 2007. – 782 s. : il. – (B.I.T. online)

Kfe 37.211

LIBER : 37th Annual General Conference : bridging the digital divide : effective library partnerships in the digital age : 1–5 July 2008, Istanbul : conference programme. /LIBER (Sdružení evropských vědeckých knihoven). 37. výroční generální konference : překlenutí digitálního rozhraní : efektivní partnerství knihoven v digitálním věku. 1.–5. července 2008, Istanbul. Program konference./ Istanbul : LIBER, 2008. – 88 s.

Kp 8.679/B

Automatizace knihovnické a informační činnosti

BADE, David : Responsible Librarianship : library policies for unreliable systems. /Zodpovědné knihovnictví. Politika knihovny pro nespolehlivé systémy./ Duluth(MN) : Library Juice Press, 2007. – xv, 172 s.

Iea 37.655

Creating the Digital Academic Library. /Vytváření digitální akademické knihovny./ New York : Primary Research Group, 2004. – 81 s.

Tb 37.716

MAJSTROVIČ, Tatjana Viktorovna : Elektronnyj dokument v biblioteke : naučno-metodičeskoje posobjije. /Elektronický dokument v knihovně. Metodická příručka./ Moskva : Libereja-Bibinform, 2007. – 144 s. – (Bibliotekar' i vremja. XXI vek ; vyp. 71)

Abdf 8.759/B

Architektura knihoven

BRYAN, Cheryl : Managing Facilities for Results : optimizing space for services. /Jak si poradit

s vybavením z hlediska výsledků. Optimalizace prostoru pro služby./ Chicago : American Library Association, 2007. – xviii, 221 s. : il., plány, grafy. – (PLA Results Series)

Aa 37.652

Národní knihovny – nové budovy : [rešerše] / zpracoval Jindřich Pilař. Praha : Národní knihovna ČR – Knihovnický institut, 2008. – 52 záznamů

Ta 2/2008

Organizace knihovních fondů

iPRES 2008 : proceedings of The Fifth International Conference on Preservation of Digital Objects : joined up and working : tools and methods for digital preservation : The British Library, 29–30 September. /Zprávy z 5. mezinárodní konference o ochraně digitálních objektů : propojení a zpracování. Nástroje a metody pro digitální ochranu. 29.–30. září 2008./ London : British Library, 2008. – 310 s.

OI 37.767

KRIVOROTENKO, Svetlana Nikolajevna : Krajevedčeskij fond bibliotek : učebnoje posobjije. /Regionální fond knihoven. Učebnice./ Moskva : Libereja-Bibinform, 2006. – 64 s. – (Bibliotekar' i vremja ; vyp. 31)

Te 8.715/B

Selecting Materials for Library Collections / ed. by Audrey Fenner. /Výběr materiálu pro knihovní fondy./ Binghamton : Hawort Press, 2004. – 271 s.

Oa 36.004

Sítě knihoven

Bibliotheca Alexandrina. – 3rd ed. /Aleksandrijská knihovna./ Alexandria, Egypt : Bibliotheca Alexandrina, 2007. – 59 s. : il.(barev.)

Ta 8.799/B

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie : informator. /Univerzitní knihovna ve Varšavě. Průvodce./ Warszawa : Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, 2008. – 20 s. : il.(barev.)

Tb 8.665/B

A Guide Through the National Library of Serbia. /Průvodce Národní knihovnou Srbska./ Belgrade : National Library of Serbia, 2006. – [56] s. : il.

Taa 8.452/B

Služby knihoven

BORISOVA, Olga Olegovna : Reklama v biblioteke : učebno-praktičeskoje posobjije. / Reklama v knihovně : příručka./ Moskva : Libereja-Bibinform, 2005. – 214 s. – (Bibliotekar' i vremja. XXI vek ; vyp. 34)

Se 8.743/B

HORNBY, Susan – GLASS, Bob : Reader Development in Practice : bringing literature to readers. /Rozvoj čtenářů v praxi : přivádění literatury ke čtenářům./ London : Facet, 2008. – xvi, 224 s.

Sb 37.455

ZÁKLADNÍ KAMENY

28. část

NOVÉ BUDOVY NÁRODNÍ KNIHOVNY aneb Národ sobě II

text JAROSLAV CÍSAŘ ▶ foto EVA HODÍKOVÁ

KÁMEN TŘICÁTÝ

/ Městská knihovna Antonína Marka Turnov

Mezi základními kameny pro novou budovu Národního divadla tehdy v 19. století nechyběl ani kámen z Kozákova. Vlivem řady okolností ho však potkal nepříznivý osud. Původně byl do základů budovy zazděn, ale později musel být kvůli svému poškození odstraněn. Ještě v roce 1924 se o něm píše jako o „rudě pruhovaném kameni vedle kamene ze Spojených států...“, ale na fotografiích z roku 1918 už prý není patrný. Písemná zmínka z roku 1948 uvádí, „že byl časem porušen a musel být odstraněn“. Jinak věřme, že tentokrát kámen z Kozákova ze základů nové budovy Národní knihovny ČR nezmizí...

Organizaci získání a předání základního kamene za Městskou knihovnu Antonína Marka v Turnově si vzala na starost vždy agilní Eva Kordová. A co ji vedlo k darování kamene pro novou budovu Národní knihovny ČR? „Samozřejmě kraj kamenářů a brusičů drahých kamenů by neměl zůstat stranou takové události. Tradice kamenářská je v krajině Českého ráje a především v městě Turnově a okolí mnohaletá a silně zakořeněná.“

Na stavbu Národního divadla byl určen kámen z Votrubova lomu. „Připadalo mi symbolické opět dopravit kámen právě z tohoto lomu...“ líčí své pohnutky E. Kordová, v současnosti rovněž radní města Turnova. A hned pokračuje: „Při tehdejší celonárodní slavnosti v 19. století provázela kámen celá družina Sokolská a také Selská jízda slavnostní. A kámen byl daleko větší. Tentokrát se náš kámen nepřevážel s takovou slávou, přesto je svým významem stejně velký... Tradice Votrubova lomu pokračuje již třetí generací a malé rodinné muzeum, které se na úpatí bájně hory Kozákův nachází, je dokladem toho, že snad na všechny významné události v dějinách českého národa se v této krajině vždy pamatovalo. Vždyť i známá kaple sv. Kříže na hradě Karlštejně je vyzdobena drahými kameny z Kozákova.“

Získání kamene z terénu a jeho transport do Turnova dostaly symbolicky na starost děti z literárně dramatického kroužku Turnovský Granátek. Paní Kordová z této akce pro děti při-

pravila nedělní výlet a tajemnou výpravu za poznáním. Kamenář a současný majitel lomu pan Votruba dětem ukázal muzeum. Pověděl jim také vše o pokladech, které se na Kozákově skrývají pod zemí a jaký mají význam. Vybraný kámen pak za účasti dětí opatřil pečeti.

„Poté už jsem pouze já vybavila tento symbolický kámen glejtem, fotografií Votrubova lomu a do Prahy jej odvezla autobusem na kamenářském, sametem potaženém podnose z Muzea Českého ráje v Turnově. Zde je také instalována celá kamenářská expozice...“ podala Eva Kordová své svědectví.

Ocitujme si text pamětního glejtu, přiloženého k základnímu kameni za turnovskou městskou knihovnu. Připomíná nejen slavnostní okamžik jeho předání, vypovídá o jeho dárci, ale i jeho geologickém složení: „Glejt tento pamětní upomínat bude do časů budoucích chvíle tyto slavnostní, kdy kameny země naší rodné vkládány s láskou a nadšením vroucím do základů národní knihovny byly. Národ knihovnický toto vykonává na paměť věčnou. Necht' usílí naše bohulibé jen dobré síly v tato místa přinese. Necht' vzkvétá vzdělanost národa našeho a knihovna tato ať je nositelkou pochodně vzdělanosti do časů budoucích. Kámen pamětní do základu položený z bájně hory Kozákova jest. Melafyr jméno jeho a skrývá v sobě drachokam – jaspis. Pečeť proslulého Votrubova lomu nese.“

Knihovnou Antonína Marka města Turnova věnován jest na paměť věčnou.

22. září Léta Páně 2006“

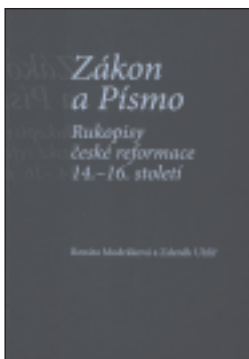
HLASY VYHNANÝCH

Periodický tisk emigrace ze sovětského Ruska (1918–1945)

Jiří Vacek a Lukáš Babka

Kniha představuje rozsáhlou a unikátní sbírku periodik vydávaných v letech 1918–1945 po celém světě příslušníky ruské, ukrajinské a běloruské emigrace. Sbíрка, kterou původně vytvořili pracovníci bývalého Ruského zahraničního historického archivu a kterou nyní spravuje Slovanská knihovna, byla v roce 2007 zapsána do seznamu světového písemného kulturního dědictví „Paměť světa“ organizace UNESCO. Publikace vychází u příležitosti výstavy *Čechy – křižovatka Evropy: Dvě sbírky Národní knihovny České republiky zapsané do seznamu Paměť světa UNESCO* konané v dubnu a květnu 2009 v Galerii Klementinum v Praze. Kniha připomíná historii a obsah sbírky a současně nastiňuje hlavní obsahové a geografické charakteristiky emigrantské vydavatelské činnosti. Doprovází ji řada barevných reprodukcí. Vyšla rovněž v samostatné anglické a ruské jazykové verzi.

- Národní knihovna ČR – Slovanská knihovna, Praha 2009, 1. vydání, náklad 800 výtisků, 126 s., (Publikace Slovanské knihovny; 63), cena 170 Kč
- ISBN 978-80-7050-558-8 ■ ISBN 978-80-7050-559-5 (angl. vyd.)
■ ISBN 978-80-7050-560-1 (rus. vyd.)

ZÁKON A PÍSMO

Rukopisy české reformace 14.–16. století

Renáta Modráková a Zdeněk Uhlíř

Publikace byla vydána u příležitosti výstavy *Čechy – křižovatka Evropy* konané v pražské Galerii Klementinum, na níž je představen soubor rukopisů české reformace spravovaný Oddělením rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR, který je zapsán do seznamu UNESCO „Paměť světa“. Publikace v pěti kapitolách sleduje české náboženské hnutí 14. a počátku 15. století a jeho prereformační prvky, husitství první poloviny 15. století jako první – českou reformaci (na rozdíl od druhé – světové), utrakvistismus v 15. a 16. století jako neteologickou českou národní církev, dotek světové reformace v první polovině 16. století a konečně specifický případ Jednoty bratrské od konce 15. do počátku 17. století. Publikace byla vydána také v anglické verzi.

- Národní knihovna ČR, Praha 2009, 1. vydání, náklad 800 výtisků, 81 s., cena 170 Kč
- ISBN 978-80-7050-567-0 ■ ISBN 978-80-7050-568-7 (angl. vyd.)

